

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ Ζ' • ΤΕΥΧΟΣ 66 • ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1984 • ΑΔΑΡ Α' 5744

ששם עליו שבטים שבטי־יה להודות לשם ה'

«'Ekei anebainousin ai φυλαί, ai φυλαί τοῦ Κυρίου... διά νά δοξολογήσωσι τό ὄνομα τοῦ Κυρίου».
(Ψαλ. 122:4)

ΟΙ ΠΙΣΤΟΙ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΙΟΥΔΑΪΣΜΟΥ

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ αρχίζει η δημοσίευση (σε δύο συνέχειες) της περισπούδαστης μελέτης του Άγγλικανού Έπισκόπου του Μπίρμιγχαμ Αιδ. H. Montefiore, με τίτλο «Η Χριστιανική Εκκλησία και οι Έβραίοι».

ΜΕ ΒΑΘΕΙΑ ΓΝΩΣΗ των θρησκευτικών κειμένων του Ιουδαϊσμού και του Χριστιανισμού, με αντικειμενική αντιμετώπιση των ιστορικών δεδομένων των αιώνων που πέρασαν, με θέληση να απονείμει «τά του Καίσαρος τῷ Καίσαρι» και με εδραιωμένη τήν πεποίθηση ότι οι δύο θρησκείες (Χριστιανισμός και Ιουδαϊσμός) πρέπει και μπορούν να συνεργασθούν για τή σωτηρία του ανθρώπου, ο Έπίσκοπος του Μπίρμιγχαμ επιχειρεί μία συνθετική τομή στις σχέσεις των δύο θρησκειών. Και ίσως ο Αιδ. Montefiore είναι από τους πιο αρμόδιους για μία τέτοια θεμελιακή εργασία δεδομένου ότι υπήρξε Έβραίος που προσεχώρησε από Χριστιανισμό κι έτσι γνωρίζει από μέσα και τις δύο συγγενικές θρησκείες.

ΕΧΟΥΜΕ ΠΟΛΛΕΣ ΦΟΡΕΣ τονίζει στις στήλες αυτού του περιοδικού ότι αποτελεί πίστη μας ότι οι δύο μονοθεϊστικές θρησκείες, ο Ιουδαϊσμός κι ο Χριστιανισμός, που αποτελούν ή μία συνέχεια της άλλης, έχουν μέσα τους το σπέρμα της συνεργασίας. Αν κατορθώσουν οι εκπραστές των δύο αυτών θρησκειών να αποβάλουν παλιές προκαταλήψεις, έχθρότητες, παράλειψεις, λάθη κ.λπ., αν με καλή πίστη και πρόθεση βρουν εκείνα τα σημεία που ενώνουν (κι όχι εκείνα που

χωρίζουν), τότε θα δούν πόσο κοντά βρίσκονται, πόσο ή συνεργασία είναι δυνατή και για όλους ωφέλιμη.

ΓΝΩΡΙΖΟΥΜΕ ΟΤΙ Η ΟΔΟΣ που προτείνουμε δεν είναι εύκολη. Γνωρίζουμε ακόμη ότι ξεπερνά τα όρια της Ελλάδος και φτάνει σ' εκείνα της παγκοσμιότητας. Δεν τρέφουμε αυταπάτες ότι εμείς οι μικροί κι άσημοι μπορούμε να επιβάλουμε λύσεις, να καθορίσουμε πορείες. Ξέρουμε ποιές είναι οι δυνατότητές μας. Κι ακριβώς σ' αυτές τις δυνατότητες απευθυνόμαστε.

ΕΙΝΑΙ ΔΗΛΑΔΗ ΣΤΟ ΧΕΡΙ-ΜΑΣ των απλών ανθρώπων - πιστών των δύο θρησκειών να κοιταχθούμε στα μάτια έντιμα. Είναι στο χέρι μας να καταδικάσουμε με τή στάση μας τή μισαλλοδοξία και τά λάθη του παρελθόντος. Είναι στο χέρι μας, διατηρώντας ο καθένας τήν πίστη στη θρησκεία του και τις αλήθειες της, να δεχθούμε και να τιμήσουμε και τή θρησκεία του άλλου.

ΚΑΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΑΡΑΔΕΧΘΟΥΜΕ ότι αυτή ή εύλογη μένη, όπως πιστεύουμε, από τό Θεό προσέγγιση έχει αρχίσει στη βάση. Μακριά από άκαρπους δογματισμούς, άρνητικούς χαρακτηρισμούς και στείρους διαχωρισμούς, οι πιστοί των δύο θρησκειών ρίχνουν, σε παγκόσμια κλίμακα, τά τείχη που τούς χώριζαν. Και βαδίζουν όλο και περισσότερο, στην κοινή όδο τής σωτηρίας, προς τόν Πατέρα Δημιουργό.

ΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ του περιοδικού ΧΡΟΝΙΚΑ θα κυκλοφορήσει διπλό (Μαρτίου κι 'Απριλίου 1984) στις 15 'Απριλίου και θα είναι αφιερωμένο στο Όλοκάυτωμα του Έλληνικού Έβραϊσμού.

Εικόνα του έξωφύλλου: Η 'Ιερουσαλήμ ή πόλις συναντήσεως των πιστών τριών θρησκειών.

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ

Τό 'Ολοκαύτωμα και η Χριστιανική 'Εκκλησία

Η σημερινή διάλεξη, με θέμα η **'Εκκλησία και οι 'Εβραίοι**, λαμβάνει χώρα στο ίδιο οίκημα όπου διοργανώνεται η ανατριχιαστική Έκθεση Φωτογραφιών του "Αουσβιτς". Η Έκθεση αυτή είναι από τη φύση της μελαγχολική. Όταν πέρυσι στο Μπέρμιγχαμ είδα μερικά από τα εκθέματά της, αυτά δεν είχαν χάσει τίποτε από τη φρίκη που μου προκάλεσαν τα ίδια τα γεγονότα, παρόλον ότι αναφέρονται σε συμβάντα που έλαβαν χώρα εδώ και σαράντα περίπου χρόνια. Τουναντίον, μέ έκαναν νά συνειδητοποιήσω την τραγωδία ενός λαού, που δεν μπορεί νά εκφρασθεί μέσα από φράσεις, όπως: «ή εξόντωση έξι εκατομμυρίων 'Εβραίων». Τά βασανιστήρια ή ο θάνατος του κάθε 'Εβραίου δεν πολλαπλασιάζονται ούτε μειώνονται έπειδή υπήρξαν άλλα πέντε εκατομμύρια έννιακόσιες έννενήντα έννιά χιλιάδες άτομα, που συμμερίσθηκαν, μαζί του ή μαζί της, την ίδια φοβερή μοίρα.

Βέβαια, στην παγκόσμια ιστορία υπήρξαν πολλές άλλες μαζικές σφαγές. Λέγεται ότι, όταν ο Scipio Aemilianus κατέστρεψε την Καρχηδόνα, τό 146 π.Χ., τουλάχιστο μισό εκατομμύριο Καρχηδόνιοι εξοντώθηκαν, όρισμένοι δέ κήκαν ζωντανόι. Όταν ο Τζένκις Χάν και οι Μογγόλοι του επέπεσαν μετά μανίας στην πόλη Herat, τόν δέκατο τρίτο αιώνα, οι ιστορικοί μās αναφέρουν ότι ενάμιση εκατομμύριο και πλέον άτομα, κατακρεουργήθηκαν και θανατώθηκαν. Όλα αυτά όμως, διαφέρουν ποιοτικά από τό 'Ολοκαύτωμα. Οι πρώτες, διαπράχθηκαν κατά τη διάρκεια μαχών, ενώ τό 'Ολοκαύτωμα ήταν ένας έν ψυχρώ προγραμματισμός όργανώθηκε μέ μεθοδικότητα και αποτέλεσε μία συστηματική προσπάθεια γενοκτονίας. Δεν υπάρχει κάτι τι παρόμοιο στην ιστορία του πλανήτη. Είναι δέ άβάσταχτη ή διαπίστωση ότι, ή σφαγή αυτή ήταν γνωστή κατά τη διάρκεια του πολέμου τόσο στο δικό μας Φόρεϊν Όφφισ όσο και στο Στέϊτ Ντηπάρτμεντ, και ότι υπήρξε μία πολιτική απόφαση νά έπιτραπεί αυτό τό φοβερό στρατόπεδο του θανάτου.¹

Η Έκθεση του "Αουσβιτς λαμβάνει χώρα σε μία Χριστιανική 'Εκκλησία. Είναι δυνατόν νά υπάρχει κάποια σχέση ανάμεσα σ' αυτή τη δαιμονισμένη άσκηση φυλε-

τικού μίσους και της Χριστιανικής 'Εκκλησίας, που βασίζεται στο νόμο της αγάπης; Θά ήταν, βέβαια, μεγάλο λάθος νά δούμε τό 'Ολοκαύτωμα, την «τελική λύση του 'Εβραϊκού λαού», σάν ευθύνη της Χριστιανικής 'Εκκλησίας. Από την άλλη μεριά, θά ήταν άδύνατο νά πραγματοποιηθεί τό 'Ολοκαύτωμα άν δεν υπήρχε ή θεολογική σκέψη της Χριστιανοσύνης γιά τούς 'Εβραίους και ό έξωστρακισμός τους από Εύρωπαίους Χριστιανούς. Όπως θά δούμε, τό 'Ολοκαύτωμα, και τό μίσος τών Ναζί κατά τών 'Εβραίων, που τό δημιούργησε, υπήρξαν τό αποτέλεσμα μιάς άκρατης κοσμικοποιήσεως της αρχαιότερης Χριστιανικής σκέψεως και πρακτικής. Παραθέτω εδώ ένα απόσπασμα από τόν Jules Isaac, τόν διακεκριμένο Γάλλο Ιστορικό, ή ζωή του όποιου άπλώνεται από την υπόθεση Ντρέϋφους, μέχρι και τη Ναζιστική σφαγή. Γράφει:

«Έπειτα από βαθύτατη Ιστορική έρευνα λέγω και υποστηρίζω ότι, ή μοίρα του 'Ισραήλ δεν προσέλαβε έναν άληθινά άπάνθρωπο χαρακτήρα, παρά μόνο από τόν τέταρτο Χριστιανικό αιώνα, μέ την εμφάνιση της Χριστιανικής Αυτοκρατορίας. Λέγω και υποστηρίζω ότι, ή μοίρα του 'Ισραήλ παρουσίασε τρομακτική ύποτροπή στη Χριστιανική Εύρώπη, από τόν ένδέκατο αιώνα όταν, μέ την πρώτη Σταυροφορία, άρχισε ή έποχή που θα μπορούσε νά αποκληθεί ως ή περίοδος της Κυρίαρχης Χριστιανοσύνης. Λέγω και υποστηρίζω ότι, ό θανατηφόρος ρατσισμός της έποχής μας, καίτοι ούσιαστικά άντι-Χριστιανικός, αναπτύχθηκε επί Χριστιανικού εδάφους, και ότι θέρισε, προσεχτικά, την κληρονομιά, την τόσο άμφιλεγόμενη κληρονομιά, του Χριστιανισμού».²

Η θέσις της 'Ορθόδοξης και της Προτεσταντικής 'Εκκλησίας άπέναντι στο 'Ολοκαύτωμα

Τά φοβερά γεγονότα του 'Ολοκαυτώματος επέφεραν στις Χριστιανικές 'Εκκλησίες έναν νέο τρόπο σκέψεως γιά τούς 'Εβραίους. Γιά παράδειγμα, τό Παγκόσμιο Συμβούλιο 'Εκκλησιών κατά την έναρκτηριο σύνοδο του "Άμστερνταμ, πέντε χρόνια μετά τό τέλος του τελευταίου Μεγάλου Πολέμου, άσχολήθηκε μέ μία έκθεση γιά την Χριστιανική άντιμετώπιση τών 'Εβραίων. Στην έκθεση τονίζεται ότι, «κανένας λαός, στόν ένα Θεϊκό κόσμο, δεν υπέφερε τόσο πικρά από

τὴν ἀνθρώπινη ἀταξία, ὅσο ὁ Ἑβραϊκὸς λαός».³ Ἡ ἐκθεσὶς ὅμως, ἦταν πολὺ παραδοσιακὴ στὴν ἀντιμετώπιση τοῦ θέματός της, ἐνδιαφερομένη, πρωτίστως, γιὰ τὶς ἀποστολικὲς θέσεις τῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντι στοὺς Ἑβραίους. «Οἱ Ἐκκλησίαις μας», τονίζεται στὴν ἐκθεση, «πρέπει νὰ μελετήσουν τὴ δυνατότητα ἀποστολῆς πρὸς τοὺς Ἑβραίους, σὰν ἓνα φυσιολογικὸ ἔργο τοῦ ἐνοριακοῦ τοῖς ἔργου».⁴ Δὲν ὑπάρχει πρόσκληση πρὸς τὴν Ἐκκλησία νὰ μετανοήσῃ γιὰ τὴν προτέρα στάση της ἀπέναντι στὸν Ἑβραϊκὸ λαό. Ἀκόμα καὶ μιὰ πρόσφατη ἐκδοσις ἀκολουθεῖ στὸ ἴδιο πνεῦμα. Τὸ 1982 ἐκδόθηκαν, ἐπειτα ἀπὸ πρόταση τοῦ Ὑπερπόντη Συμβουλίου τῆς Σκωτικῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἐργασίες ἐνὸς συμποσίου με θέμα: «Ἡ Μαρτυρία τῶν Ἑβραίων γιὰ τὸν Θεόν».

Στὸ πόρισμα τοῦ συμποσίου ἀπορρίπτεται ἡ ὁποιαδήποτε σχέση μεταξύ Ἐκκλησίας καὶ Ὀλοκαυτώματος: «Ἡ καθ' ὁλονδήποτε τρόπο ταύτισις τῶν ἀνομολογητῶν θηριωδιῶν τοῦ Ὀλοκαυτώματος μετὰ τὴν Χριστιανικὴ Πίστιν, ἀποτελεῖ ὑπέρμετρη διόγκωση εὐπιστίας».⁵ Μᾶς λέγεται, ἐπίσης, ὅτι θὰ πρέπει νὰ ὑπάρξῃ μιὰ «εἰδικὴ διακήρυξη τοῦ Εὐαγγελίου πρὸς τὸν Ἑβραῖο».

«Δὲν ὑπάρχει, βέβαια, καμιὰ δικαιολογία γιὰ νὰ προσπερνᾶμε τοὺς Ἑβραίους. Κάτι παρόμοιο θὰ ἰσοδυναμοῦσε, ὅπως ἔχουμε ἀναφέρει, «μὲ ἀντισημιτισμὸ τῆς χειρίστης μορφῆς».⁶ Ἡ Προτεσταντικὴ καὶ ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία ποτὲ δὲν ἀποδέχθηκαν ὁποιαδήποτε εὐθύνη γιὰ τὸ Ὀλοκαῦτωμα. Τὸ Παγκόσμιο Συμβούλιο Ἐκκλησιῶν, μὲ δῆλωσή του κατὰ τὴ Γενικὴ Συνδιάσκεψιν τοῦ Νέου Δελχί τὸ 1961, διακήρυξε: «Καλοῦμε ὅλες τὶς Ἐκκλησίες πού ἀντιπροσωπεύουμε, νὰ ἀποκηρύξουν τὸν ἀντισημιτισμὸ, ἀνεξαρτήτως τῆς πηγῆς προελεύσεώς του».⁷ Δὲν γίνεται καμμία νύξις ὅτι ἡ καταγωγή τοῦ ἀντισημιτισμοῦ μπορεῖ, τουλάχιστον ἐν μέρει, νὰ ὀφείλεται στὴν Ἐκκλησία.

Ἡ θέση τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὸ Ὀλοκαῦτωμα

Ὅτε ἡ θέση τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας εἶναι καλύτερη. Ἡ Διακήρυξη ἐπὶ τῶν Σχέσεων τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τὴν μὴ Χριστιανικὴς Ὁρθόδοξες εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ ἐγγραφα τῆς Δευτέρας Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ. Ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις παραλληλίζεται μὲ τὴ δῆλωση τοῦ Π.Σ.Ε. τοῦ 1961: κανένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἐγγραφα δὲν περιέχει τὸ θεολογικὸ πλαίσιο μιᾶς πράγματι ἱκανοποιητικῆς θεολογικῆς ἀντιμετώπισεως τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ, οὔτε καὶ ἐξεδόθησαν χωρὶς δυσκολίες. (Λέγεται, πῶς σὲ κάποια στιγμή φάνηκε ὅτι ἡ δῆλωση τοῦ Βατικανοῦ γιὰ τοὺς Ἑβραίους θὰ περιοριζέτο σὲ μιὰ καὶ μόνο πρόταση!). Σὲ κανένα ἀπὸ τὰ ἐγγραφα αὐτὰ δὲν περιέχεται κάποια ἱκανοποιητικὴ ἀπολογία τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν Ἑβραϊκὸ λαό. Τὸ ἐγγραφο τοῦ Βατικανοῦ περιέχει τὰ παρακάτω, ἀναφορικά μετὰ τὸν ἀντισημιτισμὸ:⁸

«Ἡ Ἐκκλησία, ἐν γνῶσει τῆς κοινῆς πατρογονικῆς κληρονομίας της μετὰ τοὺς Ἑβραίους καὶ ἐμφερούμενη ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ἀγάπην τοῦ Εὐαγγελίου καὶ ὅχι ἀπὸ πολιτικούς ὑπολογισμούς, ἀποκρούει τὸ μίσος, τοὺς διωγμούς καὶ τὶς ἐκφράσεις ἀντισημιτισμοῦ, ὅποτεδήποτε καὶ ὁποθενδήποτε προερχομένων».

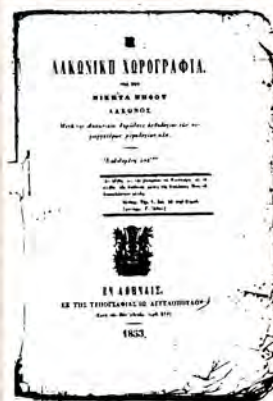
Τὸ «ὅποτεδήποτε καὶ ὁποθενδήποτε προερχομένων», θὰ μπορούσε, βέβαια, νὰ συμπεριλάβῃ καὶ τὴν Ἐκκλησία, ἀλλὰ εἶναι τόσο ἀόριστο, ὅσο ἀόριστη εἶναι

καὶ ἡ φράση τοῦ Π.Σ.Ε., «ἀνεξαρτήτως τῆς πηγῆς προελεύσεώς του». Οὔτε, ἔχει μεταβληθεῖ πολὺ ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ ἀποψη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Συνόδου τοῦ Βατικανοῦ. Ὁ σημερινὸς Πάπας Ἰωάννης-Παῦλος Β', μιλώντας στὶς 6 Μαρτίου 1983 πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴ γιὰ τὶς Διαθρησκευτικὰς Σχέσεις μετὰ τὸν Ἰουδαϊσμό, εἶπε:

«Οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στὶς δύο καινότητες ἔχουν σηματοθευτεῖ ἀπὸ τὶς παρανοήσεις καὶ τὶς δυσἀρέσκεις πού ὅλοι γνωρίζουμε. Κι ἀν ἀπὸ τὴν ἡμέρα τοῦ διαχωρισμοῦ ὑπῆρξαν παρανοήσεις, σφάλματα καὶ, ὁντως, ἀδικήματα, σήμερον εἶναι καθήκον μας νὰ τὰ παραμερίσουμε μετὰ τὴν κατανόησιν, τὴν εἰρήνην καὶ τὸν ἀμοιβαῖον σεβασμό».⁹

Κανένας δὲν θὰ ἤθελε νὰ διαφωνήσῃ μετὰ τὰ παραπάνω συναισθήματα. Ἀλλὰ γιατί «ἀν»; Γιατί ὅχι «ἐπειδὴ»; Εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ εἰρήνη καὶ ἀμοιβαῖος σεβασμός, χωρὶς μιὰ σαφὴ παραδοχὴ προγενεστέρων «σφαλμάτων», ὁντως, καὶ «ἀδικημάτων», ἀπὸ μέρους τῆς Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας;

ΟΙ ΕΒΡΑΙΟΙ ΣΤΗ ΛΑΚΩΝΙΑ

Ἀπὸ τὸ παλιὸ βιβλίο τοῦ Νικήτα Νήφου - Λακωνικὴ Χορογραφία (ἐν Ἀθῆναις ἐκ τῆς Τυπογραφίας Ἰω. Ἀγγελόπουλου, 1853), σελίδα 6, παραλαμβάνουμε τὰ ἑξῆς:

6

Περὶ τοῦ Ἰατροῦ.

Αὐτὸς μὲν ἦτον ἀδελφὸς ὁ ἱατρὸς Ἑβραῖος

Ἦξευρε δὲ ῥωμεία καλὰ ὡς ἂν ῥωμαῖος

Αὐτὸς ἂν δὲν ἐπρόφθανε ἤμουν ἐγὼ χαϊμένος

Καὶ εἰς τὴν γῆν στὰ χῶματα μετὰ τοὺς νεκροὺς θαμένος
Μετὰ τὴν θεραπείαν του ἔμεινεν ἔτος ὅλον εἰς τὸ φρούριον τοῦ Ναυπλίου, ἀλλ' ἄθλων τὸ ἔργον, ὅπερ μετέρχετο.

Ἡ θέρμη αὖν ἐκόπικεν ἡ μέση ἐπονοῦσε

Καὶ πέντε μῆνας ἀδελφὲ ὅλο μετὰ τυραννοῦσε

Ἀφοῦ δὲ ἱατρεύθηκα εἰς τ' Ἀναπλιῶν τὸ κάστρον

Ἐνα χρόνον ἐκάθησα μετὰ τῆς αὐγῆς πρὸ ἀστρῶν.

Οι σχέσεις ανάμεσα στην Χριστιανική Έκκλησία και τους Έβραίους

Αν θέλουμε νά δούμε τις σχέσεις ανάμεσα στην Έκκλησία και τους Έβραίους, πρέπει νά ξεκινήσουμε από την αρχή, μέ τά κείμενα της Καινής Διαθήκης. Η έντυπωσιακή Ιστορία της Χριστιανικής στάσεως απέναντι στους Έβραίους, δέν θά μπορούσε νά εξελιχθεί παρά μόνο μέ βάση κάποια έρείσματα στίς "Αγίες Γραφές και, συνεπώς, πρός αὐτές θά στραφῶ τώρα. Στό χρόνο πού μάς ἀπομένει, μπορούμε νά ἐξετάσουμε μερικές μόνο παραγράφους τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἀγ. Ματθαίου, τῶν Ἐπιστολῶν τοῦ Ἀγ. Παύλου καί τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἀγ. Ἰωάννη.

Τό κατά Ματθαῖο Εὐαγγέλιο καί οἱ Έβραῖοι

Πρῶτα, λοιπόν, τό Εὐαγγέλιο τοῦ Ἀγ. Ματθαίου. Τό Εὐαγγέλιο αὐτό εἶναι γνωστό σάν τό πλέον Ἑβραϊκό τῶν Εὐαγγελίων· ὅμως, ἀπό ὁρισμένες ἀπόψεις, εἶναι καί τό πλέον ἀντιεβραϊκό. Κεντρικό θέμα τοῦ κατά Ματθαῖον Εὐαγγελίου εἶναι ὅτι ὁ Μεσσίας προαναγγέλλεται στίς Γραφές. Βλέπουμε τοῦτο στήν καταχώρηση τῶν παραπομπῶν τῆς Γραφῆς στήν ἀρχή τοῦ κειμένου, ἀναφορικά μέ τή γέννηση τοῦ Ἰησοῦ καί, πού συνεχίζεται σ' ὅλο τό υπόλοιπο Εὐαγγέλιο. «Οὕτω ἐπληρώθη τό ρηθέν ὑπό τοῦ προφήτου» — εἶναι μία συνηθισμένη φράση.

Ἡ μεγάλη διαίρεση μεταξύ Συναγωγῆς καί Ἐκκλησίας ὀφείλετο στό ὅτι, ἡ μέν Συναγωγή πίστευε πῶς ὁ Μεσσίας πρόκειται νά ἔλθει, ἡ δέ Ἐκκλησία γνώριζε τήν ἔλευση τοῦ Μεσσία στό πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ Ἐκκλησία ἀπέδειξε τοῦτο μέσα ἀπό τίς Γραφές, πού ἐμεῖς ἀποκαλοῦμε Παλαιά Διαθήκη. Ἡ Ἐκκλησία κατενόησε τήν ὀρθή σημασία τῶν Γραφῶν αὐτῶν, ἐνῶ οἱ ἱερεῖς τοῦ Ναοῦ καί οἱ διδασκαλοὶ τῶν Ἑβραϊκῶν σχολείων ποτέ δέν τίς κατενόησαν ἢ δέν μπόρεσαν νά ἀναγνωρίσουν τά κραταιά ἔργα τοῦ Θεοῦ. Αὐτοὶ ὑπῆρξαν οἱ κληρονόμοι τῆς ἀποστασίας τοῦ Ἰσραήλ, πού κάποτε ἐναντιώθηκαν στό "Ἅγιον Πνεῦμα καί ἐφόνοι· ἴσαν τοὺς προφῆτες, καί πού ἐπρόκειτο νά ὁλοκληρώσουν τήν κληρονομία τῆς ἀποστασίας τους σκοτώνοντας τόν ἴδιο τόν Μεσσία. Γιά τοῦτο αὐτοὶ εἶναι «ὄδηγοι τυφλοὶ καί ὑποκριτές», καί ὅλοι ὁσοὶ ἀκολουθοῦν τήν ὁδόν τους θά πέσουν μέσα στό λάκκο, ὡς «τυφλοὶ ἀκολουθοῦντες τυφλοῦς». Ἀκόμη κι ἂν ὁ Θεός τοὺς ἔστειλεν κάποιον ἀναστημένο ἀπό τοὺς νεκροὺς γιά νά τοὺς προειδοποιήσει γιά τό τί τοὺς προσμένει, αὐτοὶ δέν θά τόν πίστευαν, διότι, παρόλον ὅτι ἔχουν τόν Μωϋσῆ καί τοὺς προφῆτες, δέν θά τοὺς εἰσακούσουν.

Λογική συνέπεια τῆς παραπάνω τοποθετήσεως εἶναι οἱ βαρυτάτες ἐκφράσεις πού συναντῶνται στό Εὐαγγέλιο τοῦ Ἀγ. Ματθαίου. Στήν δίκη τοῦ Ἰησοῦ οἱ Ἑβραῖοι κραυγάζουν: «Τό αἷμα Αὐτοῦ ἃς εἶναι ἐφ' ἡμᾶς, καί ἐπὶ τά τέκνα ἡμῶν». Εἶναι ἀλήθεια ὅτι τό παραπάνω εἰπώθηκε ἀπό ὁρισμένους Ἑβραίους, σέ κάποιο συγκεκριμένο χώρο καί σέ συγκεκριμένο χρόνο, καί πῶς δέν σημαίνει ὅτι ὁλόκληρο τό Ἑβραϊκό γένος, τό παρόν καί τό μελλοντικό, πρέπει νά κατηγορηθεῖ γιά τή σταύρωση τοῦ Ἰησοῦ. Δέν προκαλεῖ, ὅμως, καθόλου ἐκπληξή τό γεγονός ὅτι οἱ λέξεις αὐτές ἐκλήφθησαν σάν μία κατηγορηματική καταδίκη τοῦ Ἑβραϊκοῦ λαοῦ καί, σάν τέτοια, ἐκλαμβάνεται ἀπό πολλοὺς σημερινούς Χριστιανούς ἀναγνώστες τοῦ Εὐαγγελίου.

Στό κεφ. 23 τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Ἀγ. Ματθαίου ὑπάρχει μία παράγραφος, στήν ὁποία ὁ Ἰησοῦς ἐπιπλήττει τοὺς Φαρισαίους. Ἡ παράγραφος αὕτη εἶναι σέ πολύ

πιό ἐντονο ὅφος ἀπό τίς ἀντίστοιχες παραγράφους στόν Μάρκο καί τόν Λουκά. Τά λόγια πού ἐκφράζονται γιά τοὺς Φαρισαίους εἶναι τελείως ὁδὶκα γιά τήν τάξη τῶν Φαρισαίων σάν σύνολο, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρξαν ἀπό τά πλέον εὐαίσθητα, ἀπό θρησκευτική ἀποψη, άτομα τῶν ἡμερῶν τους. Ἀναμφίβολα ὁ Ἰησοῦς, μέ τήν ἀλάνθαστη καί διεισδυτική ἀνάλυση τῆς καρδιάς τῶν ἀνθρώπων, εἶπε μερικά συνταραχτικά ἐναντίον ὁρισμένων Φαρισαίων. Δέν ὑπάρχει, ἐπίσης, ἀμφιβολία ὅτι ὁ Ἀγ. Ματθαῖος διηύρυνε τοὺς λόγους αὐτοῦς, συμπεριλαμβάνοντας, συλλογικά, ὅλους τοὺς Φαρισαίους. Δέν προκαλεῖ, ὅμως, ἐντύπωση πού ἡ Ἐκκλησία διαβάζει αὐτοὺς τοὺς λόγους σάν μία ὠμή καταδίκη τῆς Ἰουδαϊκῆς διδασκαλίας; Γιά παράδειγμα τά λόγια:

Χριστιανὸς μοναχὸς σέ ὥρα προσευχῆς σέ ἐκκλησία τῆς Ἱερουσαλὴμ.

«Οὐαί εἰς ἐσᾶς Γραμματεῖς καί Φαρισαῖοι, διότι οἰκοδομεῖτε τοὺς τάφους τῶν προφητῶν καί στολίζετε τὰ μνημεῖα τῶν δικαίων, καί λέγετε: Ἐάν ἡμεῖς ἐν ταῖς ἡμέραις τῶν πατέρων ἡμῶν, δέν ἠθέλομεν εἰσεῖναι συκοινωνοὶ αὐτῶν ἐν τῷ αἵματι τῶν προφητῶν.

» Ὡστε μαρτυρεῖτε εἰς ἑαυτοὺς ὅτι εἰσθε υἱοὶ τῶν φονευσάντων τοὺς προφῆτας. Ἀναπληρώσατε καί σεῖς τό μέτρον τῶν πατέρων σας.

» Ὁφείετε, ὑποκριταί, πῶς θέλετε φύγει ἀπό τῆς καταδίκης τῆς γεννήσεως;

» Διὰ τοῦτο, ἰδοὺ, ἐγὼ ἀποστέλλω πρός ἐσᾶς προφῆτας καί σοφοὺς καί γραμματεῖς, καί ἐξ αὐτῶν θέλετε θανατώσει καί σταυρώσει, καί ἐξ αὐτῶν θέλετε μαστιγώσει ἐν ταῖς συναγωγαῖς σας καί διώξει ἀπό πόλεως εἰς πόλιν, διὰ νά ἐλθῇ ἐφ' ὑμᾶς πᾶν αἷμα δίκαιον ἐκχυόμενον ἐπὶ τῆς γῆς...

» Ἰδοὺ, ἀφίνεται εἰς ἐσᾶς ὁ οἶκος σας ἐρημος.

Εἶναι εὐκόλο, μετά τήν ἀνάγνωση αὐτῆς τῆς παραγράφου, νά πιστέψουμε ὅτι ὁλόκληρος ὁ Ἑβραϊκός λαός συμπεριλήφθη σ' αὐτή τήν καταδίκη, καί ὅτι ὁλόκληρος ὁ Ἑβραϊσμός εὐθύνετο γιά τό θάνατο τοῦ Ἰησοῦ καί, συνεπῶς, ὅτι ὅλοι οἱ Ἑβραῖοι ἀποδοκιμάζονται καί κατηγοροῦνται. Κατά τήν γνώμη μου, σ' αὐτές καί σέ ἄλλες παραγράφους ἐπικρατεῖ μία ἀτμόσφαιρα μί-

σους, και ἐδῶ εἶναι ἀκριβῶς, στήν καρδιά καί στό κέντρο τῶν γραφῶν τῆς Καινῆς Διαθήκης, πού βρίσκουμε τίς ἀρχές τοῦ ἀντισημιτισμοῦ, πού τόσο ἐντονος ὑπῆρξε μέσα στήν Ἑκκλησία.

Δέν πιστεύω ὅτι οἱ Ἑβραῖοι ὑπῆρξαν ἄμωμοι. Τό βιβλίο τῶν Πράξεων μᾶς μιλάει γιά τό μαρτύριο τοῦ Στεφάνου, ὅτι ὁ θάνατος τοῦ Ἰακώβου, ἀδελφοῦ τοῦ Ἰωάννου, ἐπιδοκιμάσθηκε ἀπό τοὺς Ἑβραίους καί ὅτι, ἀργότερα, ὁ Ἰακώβος, ἀδελφός τοῦ Κυρίου, ἐπίσης μαρτύρησε. Οἱ Ἑβραῖοι συμπεριέλαβαν μεταξύ τῶν Δεκαοκτῶ Προσευχῶν μιά δεκάτη ἐννιάτη πού κατηγοροῦν τοὺς Μινίμ — δηλαδή τοὺς αἱρετικούς — πού, βέβαια, ἀναφέρεται στοὺς Χριστιανούς. Τοῦτο ἐγίνε, μᾶλλον, γιά νά παρεμποδιστοῦν οἱ Ἑβραιο-Χριστιανοί νά διδάσκουν στίς Ἑβραϊκές συναγωγές, ὅπως, διαφορετικά, θά εἶχαν τό δικαίωμα νά πράξουν. Οἱ Ἑβραῖοι δέν ἦσαν ἅγιοι καί δέν προκαλεῖ ἐντύπωση τό γεγονός ὅτι, ἀντέδρασαν μέ κάποια οὐδυνία σ' αὐτό πού, ἄλλωστε, δέν ἀποτελοῦσε παρά μιά δηλητηριώδη καί σκληρή ἐπίθεση ἐναντίον τους. Ἐξάλλου, δέν γνωρίζουμε πού γράφτηκε τό Εὐαγγέλιο τοῦ Ἀγ. Ματθαίου, ἂν καί μπορούμε νά τό ὑποθέσουμε. Δέν γνωρίζουμε μέχρι ποίου βαθμοῦ εἶναι ἀντιπροσωπευτικό τῆς Ἑκκλησίας γιά τήν ὁποία ἐγράφη, ἤ τίς συγκεκριμένες ἀπόψεις τοῦ συγγραφέα, ὁ ὁποῖος θά πρέπει νά ἦταν ἕνας προσήλυτος Ἑβραῖος Φαρισαῖος. Τίποτε ἀπ' αὐτά τά πράγματα δέν γνωρίζουμε. Αὐτά ὑπάγονται στή σφαῖρα τῆς «ὑψηλῆς κριτικῆς». Οἱ ἅπλοοι ἄνθρωποι, ὅμως, πού διαβάζουν τό Εὐαγγέλιο τοῦ Ἀγ. Ματθαίου, ἀποκομίζουν μιά βασική ἰδέα: οἱ Ἑβραῖοι σκότωσαν τόν Μεσσία ἀπό μίσος καί, ὡς ἐκ τούτου, ὑποφέρουν ἀπό τίς συνέπειες ὅτι, οἱ Ἑβραῖοι δέν πρέπει νά τοὺς ἐμπιστεύονται.

Οἱ Ἐπιστολές τοῦ Παύλου καί οἱ Ἑβραῖοι

Ας γυρίσουμε τώρα στόν Ἀπόστολο Ἀγ. Παῦλο. Ἡ δική του ἀντίληψη εἶναι τελείως πιό σοφιστική. Κατ' αὐτόν, τόσο ὁ Ἑβραῖος ὅσο καί ὁ Ἑθνικός ὑπόκεινται, ἐξίσου, στήν κρίση τοῦ Θεοῦ. «Διότι προσεξηλέξαμεν Ἰουδαίους τε καί Ἑθνικούς ὅτι εἶναι πάντες ὑπό ἁμαρτίαν». Παρόλα αὐτά οἱ Ἑβραῖοι ὑπόκεινται μᾶλλον σέ περισσότερες κατηγορίες, διότι ἐχαιραν εὐεργετημάτων πού δέν ἴσχυαν γιά τοὺς Ἑθνικούς. «Πρός τί ὑπερτερεῖ ὁ Ἰουδαῖος; ἡ ποία ἡ ὠφέλεια ἐκ τῆς περιτομῆς; Πολλάκις διότι εἰς αὐτοὺς παρεδόθησαν αἱ προφητεῖαι τοῦ Θεοῦ». Σέ ἄλλο σημεῖο μιλάει περί τῶν Ἑβραίων «τῶν ὁποίων εἶναι ἡ υἱοθεσία, καί ἡ δόξα, καί αἱ διαθήκαι, καί ἡ νομοθεσία, καί ἡ λατρεία

Ὁ τότε Πρόεδρος τοῦ Κράτους τοῦ Ἰσραὴλ κ. Σαζάρ συνομιλεῖ μέ ἐκπροσώπους τῶν θρησκειῶν πού ἐκπροσωποῦνται στήν Ἱερουσαλήμ.

καί αἱ ἐπαγγελίαι», καί μιλάει περί τῶν Θεϊκῶν δώρων ὅτι εἶναι ἀμετάκλητα — ἅπαξ καί ἐδόθησαν δέν μπορούν νά ἀφαιρεθοῦν. Συνεπῶς, ὁ Παῦλος τρέφει μιά πολύ ὑψηλή ἰδέα γιά τόν Ἑβραϊσμό στήν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ.

Πράγματι, τόσο μεγάλη ἰδέα εἶχε ὁ Παῦλος γιά τοὺς Ἑβραίους, ὥστε ὑποχρεώθηκε νά ἐξηγήσει τήν ἀπό μέρους τους ἀπόρριψη τοῦ Ἰησοῦ μέσω ποικίλων συλλογισμῶν. Ἕνας ἀπό αὐτούς εἶναι ἡ δοξασία τῶν Ὑπολοίπων. Ὁ ἴδιος θέτει τό ἐρώτημα: «Μήπως ἀπέρριψεν ὁ Θεός τόν λαόν αὐτοῦ;». Καί ἀπαντᾷ: «Μὴ γένοιτο». «Ἐπὶ τοῦ παρόντος καιροῦ», γράφει παρακάτω, «ἀπένειμε κατάλοιπον τι κατ' ἐκλογὴν χάριτος». Συνεπῶς, ἐνῶ ἀποδέχεται ὅτι ὁ Ἰσραὴλ, συλλογικά, δέν κατόρθωσε νά κατακτήσει αὐτό πού ὁ Θεός τόν προόριζε, ὁ Θεός ἐξέλεξε μερικούς γιά νά τό κατακτήσουν, ἐνῶ οἱ λοιποὶ τυφλώθηκαν. Οἱ τυφλωμένοι, παρακαλῶ, νά προσέξετε: δέν μπορούσαν νά δοῦν. Ἡ ἐκφραση αὐτή ἀποτελεῖ μιά συχνά ἐπαναλαμβανόμενη ἐπὶ τὴν Καινὴ Διαθήκη, ἰδιαίτερα στήν παραπομπή ἀπὸ τόν Ἡσαΐα, ἀναφορικά μέ τήν παραβολή τοῦ σπόρου. Ὁ Θεός τύφλωσε τόν Ἰσραὴλ, συλλογικά ἕνα ὑπόλειμμα αὐτοῦ, ὅμως, πού πιστεύει σ' αὐτόν, ἀποτελεῖ τή δικαίωση τοῦ Θεικοῦ σχεδίου νά ἀποκαλυφθεῖ στόν Ἰσραὴλ. Αὐτός εἶναι ἕνας τρόπος, μέσω τοῦ ὁποίου ὁ Παῦλος ἐπιζητᾷ νά ικανοποιήσει τόν ἑαυτό του, ὅπως, πιστεύω, σήμερα, οἱ σχετικά ὀλίγοι Ἑβραῖοι Χριστιανοὶ δικαιοδοιοῦν, κατά κάποιον τρόπο, τό Θεϊκὸ σχέδιο γιά τήν ὁλότητα τοῦ Ἑβραϊκοῦ λαοῦ. Δέν βρίσκω αὐτὴ τὴ μέθοδο πολύ ικανοποιητική! Οὔτε βρίσκω πολύ ικανοποιητικὴ τὴν ἀποψη τοῦ Παύλου ὅτι ἕνα ἄτομο δέν εἶναι Ἰουδαῖος ἐξαιτίας κάποιων ἐξωτερικῶν σημείων, ἀλλὰ ἐξαιτίας ἐσωτερικῶν ἀντιλήψεων, «ἡ περιτομὴ τοῦ ὁποίου εἶναι τῆς καρδίας, κατὰ πνεῦμα, οὐχὶ κατὰ γράμμα, τοῦ ὁποίου ὁ ἐπαινος εἶναι οὐχὶ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ τοῦ Θεοῦ».

Ἔτσι λοιπόν, γιά τόν Παῦλο ὁ Ἑβραῖος πού εἶναι ἐσωτερικῶς Ἑβραῖος, εἶναι πραγματικὸ τέκνο τοῦ Ἀβραάμ, καί σάν τόν Ἀβραάμ, δικαιώνεται διὰ τῆς πίστε-

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Σουρμελή 2 — 104 39, Ἀθήνα
Υπεύθυνος σύμφωνα μέ τό νόμο
Ὁ Πρόεδρος τοῦ Κ.Ι.Σ. Ἰωσήφ Λόβιγγερ
Σουρμελή 2 — τηλ.: 88.39.951

Τά ἐνυπόγραφα ἄρθρα ἐκφράζουν
τίς ἀπόψεις τοῦ συγγραφέα τους

ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ

ως — πού στην περίπτωση του Χριστιανού, είναι πίστη στην ανάρσταση του 'Ιησού Χριστού. Ούτε αυτή, όμως, είναι πολύ ικανοποιητική εξήγηση. Οι 'Εβραίοι κατάγονται από τον 'Αβραάμ, είναι άτομα αποδοδεγμένα, καταγόμενα από 'Εβραίους γονείς· ή άποψη μιάς παρόμοιας πνευματικοποίησης του 'Εβραϊσμού δεν βρίσκει πουθενά άλλο υποστήριξη στην Καινή ή την Παλαιά Διαθήκη.

Ο Παύλος επανέρχεται στην ιδέα της τυφλώσεως του 'Ισραήλ όταν μιλάει περί του δένδρου ελιάς που εμβολιάσθηκε από την άγριελαία των 'Εθνικών Χριστιανών. «Τύφλωσις κατά μέρος γίνινεν εις τόν 'Ισραήλ», λέγει. Μιλάει γιά τους 'Εβραίους ότι «κατά μέν τό Εὐαγγέλιον εἶναι ἐχθροί διά σᾶς». Θά πρέπει όμως νά προσθέσουμε ότι ο Παύλος ἔχει ἕνα δοξασμένο ὄραμα γιά τό μέλλον. Βλέπει τήν τύφλωσιν τοῦ 'Ισραήλ, σάν μιά εὐκαιρία γιά τή συνάθροιση τῶν 'Εθνικῶν καί πιστεύει ὅτι στό τέλος τοῦ χρόνου οἱ κλάδοι τῆς παλιάς ελιάς θά ἐπανέλθουν στόν κορμό τοῦ δένδρου, καί ὅλος ὁ 'Ισραήλ θά λυτρωθεῖ. Αὐτή εἶναι μιά τελείως πιό σοφιστική ἐπιχειρηματολογία καί, ὄντως, πιό σοφιστική ἀπό ὅσο μοῦ ἐπέτρεψε ὁ χρόνος ν' ἀποδείξω — καθόσον δέν ἀναφέρθηκα καθόλου στόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο ὁ Παύλος ἀναπτύσσει τίς ιδέες του ἀναφορικά μέ τό νόμο, τήν ἀμαρτία καί τή σάρκα. Ἡ γενική ἐντύπωση, ὅμως, τῶν γραπτῶν του γιά ἐκείνους πού διαβάζουν τή Βίβλο εἶναι ὅτι, ὁ Παύλος προσβλέπει, μέ τό πλήρωμα τοῦ χρόνου, ὅτι ὅλοι οἱ 'Εβραῖοι θά καταστούν Χριστιανοί· ἀναγνωρίζει δέ ὅτι μέχρι τότε, μόνο κάποιο ὑπόλειμμα, μόνο ὀλίγους 'Εβραίους Χριστιανούς μπορούμε νά προσμένουμε, οἱ δέ ἄλλοι εἶναι τυφλωμένοι καί καταδικασμένοι ἀπό τό Θεό — καί ποιοί εἴμαστε μείς γιά νά ἐπικρίνουμε τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο ὁ Θεός συμπεριφέρεται στό λαό του;

Ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης καί οἱ 'Εβραῖοι

Στή συνέχεια θά στραφῶ στό Εὐαγγέλιον τοῦ 'Αγ. Ἰωάννη. Συχνά σ' αὐτό τό Εὐαγγέλιον ὁ 'Ιησοῦς φιλονικεῖ μέ τούς 'Εβραίους. Οἱ μελετητές διαφωνοῦν μεταξὺ τῶν ἀναφορῶν καί μέ τίς ἀκριβῶς ἐννοοῦνται. Ὅρισμένοι ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ 'Εβραῖοι ἀφοροῦν συγκεκριμένους ἀνταγωνιστές, τούς ὁποίους ὁ 'Ιησοῦς συνάντησε κατά τή διάρκεια τῆς ἀποστολῆς του. Ἄλλοι, ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ φράση «οἱ 'Ιουδαῖοι» ἀναφέρεται στούς Παλαιστίνους 'Εβραίους, σέ ἀντιδιαστολή μέ τήν πλειοψηφία τῶν 'Εβραίων πού δέν ζοῦσαν στήν 'Αγία Γῆ, ἀλλά ἦσαν στή Διασπορά. Ἄλλοι, πάλι, ὑποστηρίζουν ὅτι τά κείμενα αὐτά ἀντικατοπτρίζουν τή θέση τῆς 'Εκκλησίας ἀπέναντι στόν 'Εβραϊκό λαό, κατά τό χρόνο καί στό χωρὸ πού γράφηκε αὐτό τό Εὐαγγέλιον. Γιά ἄλλους, οἱ 'Εβραῖοι στό τέταρτο Εὐαγγέλιον ἀποτελοῦν ἕνα σύμβολο «τῆς θρησκευτικῆς ἀπιστίας», εἴτε αὐτή ἀφορᾷ τήν 'Εκκλησία, εἴτε τή Συναγωγή ἢ ὁπουδήποτε ἄλλου. Ἐδῶ, δέν ἀναφέρομαι σέ προβλήματα πού ἀπορρέουν ἀπό τό χωρὸ τῆς «ὕψλης κριτικῆς». Ἀπλῶς, θέτω τό πρόβλημα τῆς ἐπιδράσεως αὐτῶν τῶν κειμένων τῆς Βίβλου ἐπὶ τοῦ μέσου ἀναγνώστη. Δεῖτε, γιά παράδειγμα μιά παράγραφο ἀπό τό κεφ. 8 τοῦ Ἰωάννη:

«Ἀπεκρίθησαν καί εἶπον πρὸς αὐτόν: "ὁ πατήρ ἡμῶν εἶναι ὁ 'Αβραάμ". Λέγει πρὸς αὐτοὺς ὁ 'Ιησοῦς: "ἐάν εἴσθε τέκνα τοῦ 'Αβραάμ, τά ἔργα τοῦ 'Αβραάμ ἠθέλετε κάμνει. Τώρα δὲ ζητεῖτε νά με θανατώσῃτε, ἄνθρωπον ὅστις σᾶς ἐλάλησεν τὴν ἀλήθειαν, τὴν ὅποیان ἠκούσα παρὰ τοῦ Θεοῦ; τοῦτο ὁ 'Αβραάμ δέν ἔκαμε. Σεῖς κάμνετε τά ἔργα τοῦ Πατρὸς σας". Εἶπον λοιπόν, πρὸς αὐτόν: "Ἡμεῖς δέν ἐγεννηθήμεν ἐκ πορνείας· ἕνα Πατέρα ἔχομεν, τὸν Θε-

όν". Εἶπε λοιπόν πρὸς αὐτοὺς ὁ 'Ιησοῦς: "'Εάν ὁ Θεὸς ἦτο Πατήρ σας, ἠθέλετε ἀγαπᾶ ἐμέ· διότι ἐγὼ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐξῆλθον, καί ἔρχομαι· ἐπειδὴ δέν ἤλθον ἀπ' ἐμαυτοῦ, ἀλλ' ἐκεῖνος με ἀπέστειλε. Διὰ τί δέν γνωρίζετε τὴν λαλίαν μου; Διότι δέν δύνασθε νά ἀκούητε τὸν λόγον μου. Σεῖς εἰσθε ἐκ πατρὸς διαβόλου, καί τὰς ἐπιθυμίας τοῦ Πατρὸς σας θέλετε νά πράττῃτε. Ἐκεῖνος ἦτο ἀπ' ἀρχῆς ἄνθρωπος τέκνον, καί δέν μέλει ἐν τῇ ἀλήθειᾳ, διότι ἀλήθεια δέν ὑπάρχει ἐν αὐτῷ. "Ὅταν λαλή τὸ ψεῦδος, ἐκ τῶν ἰδίων λαλεῖ· διότι εἶναι ψεύστης καί ὁ πατήρ αὐτοῦ τῶν ψεύδους. Ἐγὼ δὲ διότι λέγω τὴν ἀλήθειαν, δέν με πιστεύετε".»

Ὁ οἰοσδήποτε ἀναγνώστης τῆς Ἀγίας Γραφῆς μπορεῖ νά μὴ ἀναρωτηθεῖ περὶ τοῦ τί ἀκριβῶς ἐννοοῦσε ὁ συγγραφέας τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ 'Αγ. Ἰωάννη γράφοντας τά λόγια αὐτά γιά τούς 'Εβραίους. Μᾶλλον, θά ἀναρωτηθεῖ: τί σημαίνουν γιά μένα τά λόγια αὐτά; Βεβαίως, τίς περὶ 'Εβραίων ἀναφορές θά τίς ἐκλάβει ὡς ἀναφερόμενες στό σύνολο τοῦ 'Εβραϊκοῦ λαοῦ. Δέν εἶναι καθόλου σωστό νά ὑποστηρίζουμε, ὅπως κάνει ὁ 'Επίσκοπος Newbigin¹⁰, ἐδῶ τήν ἀποψη περὶ «τῆς δημοκρατικῆς δυνάμεως τῆς θρησκείας». Ὁ μέσος ἀναγνώστης τοῦ Εὐαγγελίου θά ἐκλάβει τά λόγια πού φέρονται ὅτι προφέρθηκαν ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ 'Ιησοῦ, ὡς ἐρμηνευτικά τῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν 'Εβραίων καί τοῦ 'Ιησοῦ. Θά σκεφθεῖ: α) οἱ 'Εβραῖοι δέν εἶναι πραγματικά τέκνα τοῦ 'Αβραάμ· β) οἱ 'Εβραῖοι σχεδίασαν νά σκοτώσουν τόν 'Ιησοῦ· γ) παραμένουν κουφοί στόν λόγο τοῦ Θεοῦ· δ) ἀνήκουν στόν Διάβολο· ε) οἱ 'Εβραῖοι εἶναι δολοφόνοι καί ψεῦτες· ζ) σκόπιμα ἀπέρριψαν τόν 'Ιησοῦ, διότι μίλησε τὴν ἀλήθειαν. Αὐτὴ ἡ παράγραφος φρονῶ, ἀποτελεῖ τό ἀποκορύφωμα τοῦ σαφούς ἀντιστημισμοῦ τῆς Καινῆς Διαθήκης.¹¹

Σχέσεις μεταξύ 'Εκκλησίας καί Συναγωγῆς

Πιστεύω, ὅτι τώρα πρέπει νά ἀποκαταστήσουμε τὴν εἰκόνα, παρουσιάζοντας ἀκριβῶς αὐτό πού συνέβη κατά τὴν περίοδο τῶν μεταγενεστέρων σχέσεων μεταξύ 'Εκκλησίας καί 'Εβραίων.

Ἡ κατάσταση τῶν σχέσεων μεταξύ 'Εκκλησίας καί Συναγωγῆς διαφοροποιήθηκαν περὶ τό 70 μ.Χ. Ὁ Εὐσέβιος μᾶς ἀναφέρει ὅτι ἡ πρώτη Χριστιανικὴ κοινότητα διέφυγε ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ στήν Πέλλα πρὶν ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς πόλεως. Ἐκτοτε, ἡ 'Εκκλησία ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τούς 'Εβραίους. Ἀρχικά, ἡ 'Εκκλησία ἀντλήσε τούς περισσότερους ἀπὸ τούς προσηλύτους τῆς, μετὰ τῶν μελῶν τῶν 'Εβραϊκῶν κοινοτήτων, ἰδιαίτερα στή Μικρά Ἀσία, ἀλλὰ τώρα κατέστη ὅλο καί περισσότερο 'Εθνική. Κάποια μορφή 'Ιουδαίو-Χριστιανισμοῦ πού δέν θεώρησε τὸν ἑαυτό του ὡς μιά Νέα Συνθήκη, καταλύοντας τὴν ἱστορικὴ συνθήκη τοῦ 'Αβραάμ καί τοῦ Μωϋσῆ, ἀλλὰ σάν ἕνα ἀναγεννητικὸ κίνημα μέσα στά πλαίσια τῆς Μιάς Συνθήκης, ἐμφανίσθηκε στά ἀρχικά στάδια. Πράγματι, ὑπάρχουν κάποιες ἐνδείξεις ὅτι αὐτὴ ἦταν ἡ θέσις ὁρισμένων 'Ιουδαίو-Χριστιανικῶν αἱρέσεων πού ἐμφανίσθηκαν πρὸ τοῦ 70 μ.Χ., τὰ περισσότερα στοιχεῖα περὶ τῶν ὁποίων ἔχουν χαθεῖ καί μόνο κάποιες φευγαλέες ἀναφορές βρίσκουμε σήμερα διασπαρτες.

Ἦταν ἡ πεποίθηση ὅτι ἕνα ἄτομο δέν ἀνῆκε στόν ἀληθινὸ Λαὸ τοῦ Θεοῦ, ἐκτός ἀν ἀποδεχόταν ὅτι ἡ πίστις στόν 'Ιησοῦ Χριστὸ ἀποτελοῦσε μιά νέα δοξασία πού κατέλυε τὴν Παλιὰ Συνθήκη, πού, πράγματι, προκάλεσε τὴν διάσταση ἀνάμεσα στήν 'Εκκλησία καί τὴν Συναγωγή, συνεπικουρούμενη ἀπὸ τὴν πολιτικὴν κατασχυνήν τοῦ 'Εβραϊκοῦ λαοῦ στά πλαίσια τῆς Ρωμαϊκῆς Αυτοκρατορίας, μετὰ τὴν ἀνεπιτυχὴ ἐπανάσταση τοῦ 70 μ.Χ.

(Ἡ συνέχεια σὲ ἐπόμενο φύλλο)

Ραββίνος επιβλέπει την σπορά πατάτας στα Καρπάθια έλεγχοντας τό χώμα.

ROMAN VISHNIAC

16.000 φωτογραφίες, μία μοναδική όσο και πολύτιμη μαρτυρία για τον «κόσμο που χάθηκε», τή ζωή των Έβραίων τήν 10ετία του '30 μπόρεσε νά διασώσει ό Ρομάν Βίσνιακ, όταν τό 1940 μπόρεσε νά διαφύγει στίς Ήν. Πολιτείες.

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΠΟΥ ΧΑΘΗΚΕ

Εχουν περάσει 50 σχεδόν χρόνια από τότε πού ό Roman Vishniac διέσχισε τήν Άνατολική Εύρώπη μέ μία φωτογραφική μηχανή, κάτω από τό παλτό του, οδηγημένος από τήν ανάγκη νά διασώσει — έστω καί υπό μορφή φωτογραφιών — έναν κόσμο πού ήταν βέβαιος ότι θά έπαυε νά υπάρχει. «Είχα διαβάσει τόν “Άγώνα” καί γνώριζα ότι ό Χίτλερ έννοούσε αυτά πού είπε. Ήξερα ότι είχε κάνει σκοπό τής ζωής του τήν εξόντωση των Έβραίων», έλεγε ό Vishniac.

Λίγοι συμμερίζονταν τήν πίστη του. Ήταν άδιανόητο τότε, όπως, πράγματι, είναι καί τώρα, ότι εκατομμύρια άνθρωποι θά παρέμεναν άδρανείς ενόσω άλλα εκατομμύρια ανθρώπων θά έθανατώνοντο συστηματικά. Οί ίδιοι οί Έβραίοι, άρνήθηκαν νά τό πιστέψουν. Ούτε αισθάνονταν τήν ανάγκη νά ποζάρουν για νά φωτογραφηθούν. Έξάλλου, ό άνθρωπος μέ τή φωτογραφική μηχανή, ήταν ένας ξένος στά χωριά τους, ή δέ Τορά άπαγόρευε κατά τρόπο σαφές τά όμοιώματα καί τίς εικόνες.

“Αν οί Έβραίοι ήταν επιφυλακτικοί άπέναντι στήν προσπάθεια του Vishniac, οί Γερμανοί αντίθετως, ήταν έχθρικοί. Θεωρώντας τόν φωτογράφο σάν κατάσκοπο, σαμποτέρ ή καί χειρότερο, φυλάκισαν τόν δρ. Vishniac 11 φορές κατά τή διάρκεια τής επτάχρονης περιόδου, 3.500 μιλίων, διά μέσου τής Πολωνίας, Ουκρανίας, Τσεχοσλοβακίας, Ρουμανίας, Ουγγαρίας, Λατβίας καί Λιθουανίας.

Παρόλα αυτά ό Vishniac κατόρθωσε νά τραβήξει κάπου 16.000 φωτογραφίες. “Ενα τμήμα από τά άρνητικά, ραμμένα κάτω από τή φόδρα του παλτού του, τά έφερε μαζί του στίς Ήνωμένες Πολιτείες τό 1940. “Άλλα άρνητικά χάθηκαν στό υπόγειο τής οικίας του πατέρα του, στό Βισσύ τής Γαλλίας. Περίπου 2.000 φωτογραφίες άπ’ αυτές σώζονται σήμερα. 179 εκδόθηκαν μέ μεγάλη φροντίδα στό ώραιότατο άλμπουμ, μεγάλων διαστάσεων, πού τιτλοφορείται: “**Ενας κόσμος πού χάθηκε**”.

Οί φωτογραφίες αυτές αποτελούν καί παραπάνω άπό ώραιότατες άπεικονίσεις. “Όταν, στά τέλη τής δεκαετίας του '50, ό κ. Edward Steichen, διευθυντής τότε του φωτογραφικού τμήματος του Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης τής Νέας Υόρκης, είδε μία συλλογή των φωτογραφιών αυτών, είπε ότι αποτελούν: “ένα σπουδαίο Ιστορικό μνημείο... πού παρέχει τήν τελευταία είκόνα των ανθρώπων... άκριβώς, προτού ξεσπάσει τό μένος τής Ναζιστικής κτηνωδίας πού τούς εξόντωσε. “Ό δρ. Vishniac ανέλαβε από μόνος του αύτή τήν αποστολή... μέ μία σπάνια διορατικότητα καί κατανόηση καί τή ζεστασιά καί τήν άγάπη για τό λαό του. Μέ άποτέλεσμα, οί φωτογραφίες αυτές νά θεωρούνται μεταξύ των καλύτερων φωτογραφικών στοιχείων όλων των εποχών”.

“Ό δρ. Vishniac, σήμερα ήλικίας 86 έτών, γεννήθηκε

σέ μιά μικρή πόλη κοντά στο Λένινγκραντ. Τό 1920, μετά την αποφοίτησή του από την ιατρική σχολή του Πανεπιστημίου της Μόσχας, και εξαιτίας της Ρωσικής Έπαναστάσεως, διέφυγε στο Βερολίνο, που θεώρησε ασφαλή χώρο. Δούλεψε σέ διάφορα επαγγέλματα, καθώς και σάν μικροφωτογράφος, (δηλαδή μικροσκοπική φωτογραφική).

Έκτός από τό πτυχίο ιατρικής, ό δρ. Vishniac — ανδρας τής εποχής τής Αναγέννησης μέ δλη τή σημασία του όρου — είναι διδάκτωρ τής ζωολογίας, κατέχει τό αντίστοιχο του σημερινού πτυχίου του διδάκτορος 'Ανατολικής Τέχνης και δίδασκε ανθρωπιστικές επιστήμες στο Pratt Institute του Μπρούκλιν. Μέ τή φωτογραφία ασχολείται από ηλικίας επτά ετών, όταν τήν ημέρα των γενεθλίων του έκαναν δώρο μιά φωτογραφική μηχανή. 'Η πρώτη του φωτογραφία — τό πόδι μιάς κατσαρίδας, είδωμένο μέσα από τόν μικροσκοπικό φακό — του ξύπνησε τό ενδιαφέρον γιά τή βιολογία, τή

ζωολογία και, τελικά, τόν όδήγησε στον σουρεαλιστικό κόσμο τής μικροφωτογραφικής. Σήμερα ό δρ. Vishniac φημίζεται στον χώρο τής ιατρικής και των επιστημών γιά τς μικροφωτογραφίες του πάνω στα φύλλα, τς γούνες, τά πρωτόζωα, τς βιταμίνες, τά όξέα και τά κρύσταλλα.

'Η πραγματική φήμη του, όμως, άπορρέει από τς φωτογραφίες του «Ένας Κόσμος που χάθηκε», που διαθέτουν μιά τελειότητα μοναδική. Τά φωτογραφικά φίλμς ήταν απάνιο είδος στην Εύρώπη τής δεκαετίας του '30, πράγμα που σήμαινε ότι ό δρ. Vishniac δέν είχε τήν εύχέρεια νά τραβήξει παρά μιά μόνο φωτογραφία γιά κάθε τοπίο ή στάση. 'Η μηχανή του ήταν τυλιγμένη μέσα σέ ένα μαντήλι και κρυμμένη κάτω από τό παλτό ή στην τσέπη του παντελονιού του. Διέθετε μιά Rolleiflex γιά τό τράβηγμα ύπαιθριών φωτογραφιών και μιά Leica γιά χρήση σέ έσωτερικούς χώρους — σπουδαία σύνεργα γιά τήν εποχή εκείνη, που, όμως, δέν διέθεταν τούς σύγχρονους τεχνολογικούς φακούς και τά ταχύρρυθμα φίλμ, πάνω στα όποια στηρίζεται ή σύγχρονη φωτογραφική τέχνη. Παρά τήν άροδο τών ετών, ή διαύγεια και ή όμορφιά των έκτυπώσεων των φωτογραφιών του παραμένει αναλώιωτη.

Τό ίδιο μπορεί νά είπωθει γιά τά πρόσωπα. Άφορούν ένα εύρύτατο φάσμα ανθρώπων και ειδικότητων: πλανόδιοι πωλητές μέ τς άμαξές τους, σπουδαστές στις Γεσιισότ, γενειοφόροι ραββίνοι έν ώρα προσευχής, ένα κοινοτικό έστιατόριο στην Πράγα, ένα στενοσόκακο στο γκέττο τής Βαρσοβίας, μιά χιονισμένη πλατεία στην Κρακοβία, μιά συναγωγή στη Βίλνα. Όλες οι φωτογραφίες τόσο διαφορετικές, αλλά και τόσο ίδιες. Παντού, τό ίδιο συναίσθημα κακουχίας και φτώχειας. Τό ίδιο συναίσθημα άνησυχίας στα μάτια των μαθητών, φόβου στα μάτια των επιστημόνων, πόνου στα μάτια των γυρολόγων. Μετά είναι τά παιδιά. Ό δρ. Vishniac άφιερώθηκε ιδιαίτερα στα παιδιά, γνωρίζοντας, όπως λέει, ότι θά αποτελέσουν τόν πρωταρχικό στόχο του Χίτλερ. Έκατομμύρια πέθαναν, συμπεριλαμβανομένου ενός κοριτσιού μέ τό όνομα Σάρα, που ό δρ. Vishniac φωτογράφησε στο σπίτι της στη Βαρσοβία τό 1939. Στη σημείωση κάτω από τή φωτογραφία διαβάζουμε: «Έπειδή τό υπόγειο δέν διέθετε θέρμανση, ή Σάρα έπρεπε νά μείνει στο κρεβάτι όλο τόν χειμώνα». Κάθε φωτογραφία συνοδεύεται από μιά σύντομη σημείωση-επεξήγηση.

Τό νέο άλμπουμ που εκδόθηκε πρόσφατα (από τόν οίκο Farrar, Straus and Giroux) περιλαμβάνει μιά ολοσέλιδη εισαγωγή από τόν δρ. Vishniac και έναν πρόλογο από τόν συγγραφέα Έλλι Βάιζελ. Είναι τά μόνα άπαραίτητα: διότι, οι φωτογραφίες μιλούν από μόνες τους.

(«The Wall Street Journal» - 4.11.1983)

Δεξιά: Τρεις μαθητές του «Ταλμούδ Τορά» στο χωριό Άπσα στα Καρπάθια παρακολουθούν μάθημα στην Τορά. Κάτω: Παιδιά τής πρώτης τάξεως δίδασκονται τήν εβραϊκή αλφάβητο και τά φωνήεντα.

ΜΙΧΑΛΗ ΜΑΤΣΑ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΒΡΑΙΟΙ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

Μεγάλος αριθμός αμερικανικών και βρετανικών έγγραφων, που πρόσφατα δόθηκαν στη δημοσιότητα, αποκαλύπτουν ότι οι Σύμμαχοι γνώριζαν ποιά θα ήταν η μοίρα των Έβραίων, εφόσον υπάκουαν στις γερμανικές εντολές. Οι Σύμμαχοι έσιωπησαν και έτσι, απέτυχαν στο ανθρωπιστικό χρέος τους της πληροφόρησης, τουλάχιστον, των Έβραίων, σχετικά με τα γερμανικά σχέδια. Έτσι, αποστέρησαν τις αντιστασιακές δυνάμεις και συνεπώς, τη δική τους πολεμική προσπάθεια, από αναρίθμητους Έβραίους αγωνιστές, που θα μπορούσαν να επιφέρουν σοβαρά πλήγματα στους Γερμανούς.

Η αντίσταση, γιά να είναι αποτελεσματική, πρέπει να αρχίσει νωρίς. Έπρεπε να αρχίσει πολύ πριν ο κόσμος υποχρεωθεί να καταγραφεί από τους Γερμανούς και να υπακούσει στις διαταγές τους. Υπό αυτό το πρίσμα, αν κάποιος συλλαμβάνετο, χρέος του θα ήταν να προσπαθήσει να αποδράσει, ή να αρνηθεί να συνεργασθεί με τον έχθρό στην καταστροφή του εβραϊκού λαού.

Από τους 77.000 Έλληνες Έβραίους, 8.000 απέφυγαν τη σύλληψή τους. Από αυτούς, 1.000 και πλέον διέσχισαν το Αιγαίο πέλαγος και κατευθύνθηκαν στην Παλαιστίνη. Περισσότεροι από 650 προσχώρησαν στους αντάρτες. Δύο χιλιάδες άτομα επέζησαν από τα στρατόπεδα. Ο αριθμός των ατόμων που χάθηκαν, ανέρχεται σε 67.000. Πολλοί από τους διασωθέντες μετανάστευσαν στο Ισραήλ και τις Ηνωμένες Πολιτείες. Σήμερα, οι Έβραίοι της Ελλάδος ανέρχονται σε 5.000 περίπου.

Οι περισσότερες από τις αφηγήσεις που καταχωρούνται παρακάτω, εξιστορούνται γιά πρώτη φορά. Η καταχώρησή τους δεν ακολουθεί καμιά ιστορική σειρά.

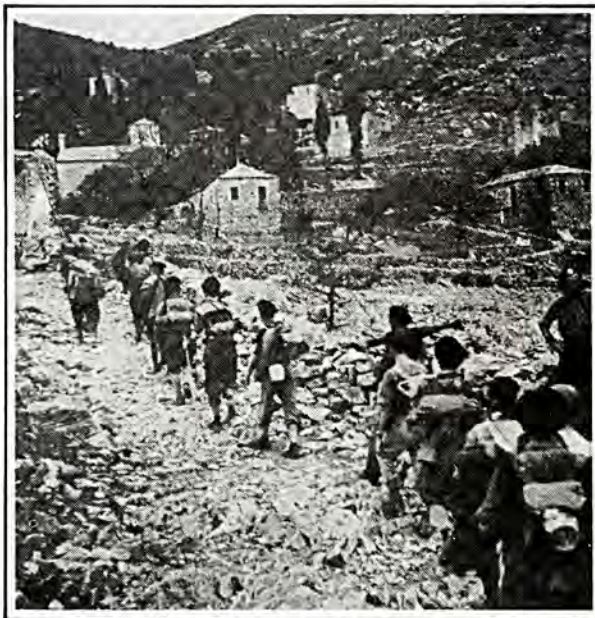
* * *

Στα γερμανικά Αρχεία υπάρχουν πολλά έγγραφα, που αναφέρονται στους Έβραίους της Ελλάδας. Ένα εξ αυτών, υπογεγραμμένο από τον δρ Vogel της γερμανικής πρεσβείας στην Αθήνα, αφορά μία γυναίκα που επισκέφθηκε το γραφείο του και κατέδωσε τον Έβραίο γαμπρό της. Αυτή είναι η κατάθεσή της:

«Στην οδό Αβραμιώτου 10 υπάρχει ένα γραφείο που διευθύνεται από δύο Έβραίους, τον Άλβερτο και τον Έμμανουήλ Κοέν. Αποστολή του γραφείου είναι η επίβλεψη της μεταφοράς Έβραίων στην Παλαιστίνη. Στην ίδια διεύθυνση υπάρχει ένας Άγγλος Έβραίος, που υπηρέτησε στην Γκεστάπο ως Γερμανός. Τίς προσεχείς μέρες σχεδιάζουν την αποστολή δύο Έβραίων στην Παλαιστίνη. Ο ένας εξ αυτών, ο Άλβερτος Κοέν, είναι παντρεμένος με την κόρη μου».

Στά αρχεία του ΕΛΑΣ (ή κυριώτερη αντιστασιακή οργάνωση που έδρασε σε ολόκληρη σχεδόν την ελληνική ενδοχώρα) υπάρχει ένα έγγραφο που αναφέρεται σε έναν πολύ ενδιαφέροντα Γερμανό κρατούμενο. Παρακάτω καταχωρούνται αποσπάσματα από την απολογία του ενώπιον των ανταρτών, οι οποίοι τον συνέλαβαν και τον εξετέλεσαν:

«...Γιά να μπορέσω να μεταβώ στην Αγγλία, υποβλήθηκα σε εγχείριση, ώστε, ανατομικώς, να παρουσιασθώ σαν Έβραίος. Το αληθινό όνομα μου είναι Γουίλντ Χόρστ. Μετά το 1942, μου ζητήθηκε από την Γκεστάπο να επιστημάνω και να υποδείξω καταστήματα εβραϊκής ιδιοκτησίας στην Αθήνα. Η δραστηριότητά μου αυτή συνεχίσθηκε μέχρι της αναχώρησής για τη νέα αποστολή μου στην περιοχή σας».

Αντάρτες στο Ψάρι της Πελοποννήσου.

Ο εξάδελφός μου δρ Μιχάλης Νεγρίν, είχε τό γιατρείο του στο χωριό Άγιά της Ήπειρου. Μία μέρα άκουσε ριπές πολυβόλου σύντομα ήρθε αντιμέτωπος με έναν Γερμανό στρατιώτη. Οι Γερμανοί πίστευαν ότι οι κάτοικοι του χωριού βοηθούσαν τους αντάρτες. Στην κεντρική πλατεία, όπου οδηγήθηκε από τον Γερ-

μανό στρατιώτη, αντίκρουσε πολλά άτομα στημένα απέναντι σέ ένα πολυβόλο πού τό χειρίζονταν Γερμανοί. 'Επρόκειτο νά τούς εκτελέσουν. 'Ο Νεγρίν επιστράτευσε όλη τήν αυτοκυριαρχία του καί ζήτησε νά δεί τόν επικεφαλής αξιωματικό. Τόν χαιρέτησε ευγενικά καί ρώτησε νά μάθει άν μιλάει Γαλλικά. 'Ο αξιωματικός γνώριζε· τότε, ό γιατρός προσπάθησε νά τόν πείσει ότι οι κάτοικοι του χωριού ήταν άθωοι καί ότι όλες οι έναντίον τους κατηγορίες ήταν ψευδείς. Κέρδισε τή συμπάθεια του αξιωματικού, ό οποίος τόν πίστεψε καί διέταξε τήν άπελευθέρωση των όμήρων. «Από τή στιγμή εκείνη, γνώριζα ότι γιά τήν 'Αγία ήμουν ένας ήρωας», παρατηρεί ό Νεγρίν. Στην πραγματικότητα, οι κάτοικοι του χωριού βοηθούσαν πράγματι τούς άντάρτες καί μόνο ό εξάδελφός μου δεν τό γνώριζε. Δεν γνώριζε, επίσης, ότι οι Γερμανοί συλλαμβάνουν τούς 'Εβραίους.

Λίγες μέρες άργότερα, στις άρχές 'Απριλίου 1944, καθόταν στό καφενείο του χωριού καί άθελά του άκουσε δύο παρακείμενους άνδρες πού μιλούσαν γιά τήν πρόσφατη έκτόπιση των 'Εβραίων από τά 'Ιωάννινα. 'Ο δρ. Νεγρίν έξεμάνη καί προσχώρησε στους άντάρτες του ΕΔΕΣ (δεξιά αντιστασιακή όργάνωση πού έδρασε κυρίως στην 'Ηπειρο). 'Ως αξιωματικός γιατρός περιέθαλψε τούς τραυματίες άντάρτες μετά τή νικηφόρα μάχη τής Μενίνα, καί μετά έπιμελήθηκε δέκα βαριά τραυματισμένους Γερμανούς κρατούμενους. Πρός στιγμήν σκέφθηκε νά τούς σκοτώσει ή νά τούς αφήσει νά πεθάνουν, όμως, υπέρισχυσε ό όρκος του 'Ιπποκράτη. Τελικά οι Γερμανοί μεταφέρθηκαν σέ ένα βρετανικό ύποβρύχιο.

* * *

Τρεις νέοι, οι 'Αλβέρτος Μπενβενίστε, Τόρυ Κουέν-κα καί Μωρίς 'Ερρέρα, παραδόθηκαν στους Γερμανούς από κάποιον βαρκάρη, ό οποίος τούς πήρε πρώτα τά χρήματά τους ύποσχόμενος νά τούς μεταφέρει σέ άπελευθερωμένη περιοχή. Τούς εκτέλεσαν στό στρατόπεδο Χίρσιτ της Θεσσαλονίκης, μπροστά σέ όλους τούς κρατούμενους.

Πολλοί νέοι 'Εβραίοι διέφυγαν από στρατόπεδα στη Λάρισα καί τή Θήβα, στη γνωστή σ' αυτούς ελληνική ύπαιθρο. 'Ο Μωρίς Χαΐμ διέφυγε από τό στρατόπεδο καταναγκαστικών έργων τής Λεπτοκαρυάς, προσχώρησε στους άντάρτες καί έπεσε μαχόμενος. 'Όσο ήταν αιχμάλωτος, έγραψε ένα ποίημα, πού περιλαμβάνει καί τούς παρακάτω στίχους:

*«Μέσα στις κρύες νύχτες στενάζουμε
βυθισμένοι στό εύτυχισμένο όνειρά μας,
Τήν αύγή πεθαίνουν τά όνειρα τά γλυκά
Είμαστε πουλιά μέ κομμένα τά φτερά».*

* * *

Ο Μπαρούχ Σιμπή, δημοσιογράφος 'Εβραϊολόγος, προσπάθησε νά διαφύγει στην Αίγυπτο, μετά τήν είσβολή των Γερμανών στην 'Ελλάδα. Κατόρθωσε νά φθάσει στην Κρήτη, ενώ μαϊνόταν ή μάχη τής νήσου. Τό καράβι μέ τό όποίο θά ταξίδευε, βυθίστηκε. 'Επέστρεψε στην 'Αθήνα όπου κατέστη ήγετικό στέλεχος του ΕΑΜ. 'Ο Σιμπή συνέλαβε τό σχέδιο τής άπαγωγής του 'Αρχираββίνου 'Αθηνών Μπαρτζιλάι, καί τή φυγάδευσή του στό βουνό. 'Η ένέργεια αυτή, περισσότερο από κάθε άλλη, άνέτρεψε τά γερμανικά σχέδια καί εξανάγκασε τούς 'Εβραίους τής 'Αθήνας νά κρυφτούν. Μέσω του ραδιοφωνικού σταθμού του ΕΑΜ, ό ραββίνος άπηύθυνε έκκληση γιά βοήθεια προς τόν πρόεδρο Ρουζβελτ, τόν πρωθυπουργό Τσώρτσιλ καί τούς 'Εβραίους του ελεύθερου κόσμου. Στο διάγγελμα έξέφρασε, επίσης, εύγνωμοσύνη στό ΕΑΜ - ΕΛΑΣ.

Οι άμερικανικές καί οι βρετανικές άρχές, πού δεν κούνησαν ένα έξω δαχτυλάκι γιά νά σώσουν έναν 'Εβραίο, θορυβήθηκαν άναρωτούμενες άν ό άρχираββίνος ήταν κομμουνιστής! Στα βρετανικά άρχεία ύπάρχει τό ύπ' αριθμ. 2907/3/44 μνημόνιο, πού έστάλη από τή βρετανική πρεσβεία στην Ουάσινγκτον προς τό Σταί-

Μάθημα στρατιωτικής τακτικής στό βουνό.

ητ Ντηπάρτμεντ. Μεταξύ των άλλων στοιχείων, συμπεριλαμβάνεται καί ή παράγραφος πού ακολουθεί:

«'Ο άνώτερος Βρετανός αξιωματικός - σύνδεσμος στό άρχηγείο του ΕΛΑΣ, ό οποίος πήρε συνέντευξη από τόν άρχираββίνο, διαμόρφωσε τή γνώμη ότι ό τελευταίος στερείται κάθε πολιτικού ενδιαφέροντος».

Σύντομη άνάπαυση στό μεγάλη πορεία.

Ο Μώυς Σαλτιέλ, από τη Θεσσαλονίκη, βρήκε μία κάσα και μία άμαξα. Ο ίδιος, μαζί με όχτώ μέλη της οικογένειάς του, ντυμένοι στα μαύρα, προσπάθησαν να αποδράσουν, προφασιζόμενοι ότι πηγαίνουν στο νεκροταφείο. Ένας φιλύποπτος Γερμανός ανακάλυψε ότι η κάσα ήταν κενή. Ολόκληρη η ομάδα σκοτώθηκε από έκτελεστικό απόσπασμα.

* * *

Ο Δανιήλ Κάρασσο από τη Βαλτιμόρη, άφηγείται πώς ο αδελφός του Κάρολος, αντάρτης του ΕΛΑΣ, χειρίστηκε ένα όπλοπολυβόλο, καλύπτοντας την υποχώρηση της μονάδας του. Άργότερα, σέ κάποια μάχη κοντά στη Λάρισα, σκότωσε ή τραυμάτισε πολλούς Γερμανούς, προτού τραυματιστεί ο ίδιος και συλληφθεί. Νοσηλεύθηκε σέ γερμανικό στρατιωτικό νοσοκομείο. Μετά την ανάρρωσή του τόν κρέμασαν στήν κεντρική πλατεία της Λαρίσης.

* * *

Ο Λάζαρος Άζαρία, ειδικός γεωπόνος, όργάνωσε τήν ΕΤΑ (ύπηρεσία προμηθειών του ΕΛΑΣ), σέ ένα αποτελεσματικό όργανο γιά τή συλλογή και τή διανομή στίς μονάδες του ΕΛΑΣ τών αναγκαίων προμηθειών τους. Έξαιτίας αύτης τής δράσεως καταδικάσθηκε σέ θάνατο από τήν έλληνική κυβέρνηση, άμέσως μετά τήν άπελευθέρωση. Ο Άζαρία διέφυγε στό Ίσραήλ, όπου

έγινε γενικός διευθυντής του Ίσραηλινού Άγροτικού Συνεταιρισμού.

* * *

Ο Άλβέρτος Μωυσής Μινέρβο, από τήν Κρήτη, έγινε βρετανός πράκτορας. Τό κωδικό όνομά του ήταν G-4 και προσέφερε πολλά στήν πολεμική προσπάθεια. Κάποτε παρατήρησε ότι οι Γερμανοί χρησιμοποιούσαν συχνά φορτηγά αυτοκίνητα μέ τό έμβλημα του Έρυθρου Σταυρού, μεταφέροντας στρατεύματα και πολεμοφόδια. Ο Μινέρβο έστειλε σήμα στό Κάιρο και ή βρετανική άεροπορία έπετέθη εναντίον μιας τέτοιας πομπής του Έρυθρου Σταυρού, προκαλώντας μεγάλες ζημιές στό γερμανικό στρατό.

Τό παραπάνω κείμενο δημοσιεύθηκε στήν άμερικανική *The Jewish Week*, 6.10.1983. Ο πρόλογος τής έφημερίδας αναφέρει τά παρακάτω:

«Τό κείμενο πού ακολουθεί είναι τό πρώτο μιας σειράς άρθρων σχετικά μέ τή συμμετοχή τών Έβραίων στήν Έθνική Άντίσταση στήν Ελλάδα. Οι άφηγήσεις πού ακολουθούν, πολλές από τίς όποιες δημοσιεύονται γιά πρώτη φορά, συμπιπτουν μέ τήν «Παγκόσμια Διάσκεψη στή μνήμη Έβραίων Άντιστασιακών και Πολεμιστών του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου», πού έγινε στήν Ίερουσαλήμ, 2-6 Οκτωβρίου 1983. Ο συγγραφέας ήλθε στίς ΗΠΑ από τήν Ελλάδα τό 1956 και είναι παντρεμένος μέ τήν πρώην Έλεονόρ Πλάτ, κόρη του άιμνηστου Έλάου Πλάτ, Έβραίου ήγέτη από τήν Ούάσιγκτον.

Ο ΙΗΣΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟ ΙΣΡΑΗΛ

Ἡ ἀνθρώπινη καταγωγή του

τοῦ ΓΕΩΡΓ. ΦΤΕΡΗ

Θυμόμαστε πάντα αὐτή τή στιγμή πού περιγράφει τό τέταρτο Εὐαγγέλιο, τό κατά Ἰωάννην, γιατί δέν μοιάζει μέ τίς ἄλλες σκηνές τῆς Καινῆς Διαθήκης, ἔχει κάτι τό φυσιολατρικό, τό εἰδυλλιακό. Νομίζετε κάποτε ὅτι ἐπάνω του πνέει ἀέρας τῆς Σικελίας, ὅπως στά θεοκρατικά ποιήματα — ἕνας ἀέρας ζεστός πού θυμίζει ἀνθρώπινη ἀνάσα. Κάπου ἐδῶ κοντά πρέπει νά τρέχει ἡ Ἀρέθουσα. Ἡ ἡμέρα μοιάζει μέ καλή γυναῖκα πού χαμογελά. Κι οἱ ὥρες δέν προχωροῦν, ὠριμάζουν σιγά-σιγά κάτω ἀπό τόν ἥλιο, ὅπως στά δένδρα οἱ καρποί. Ὅσο γιά τό πηγάδι μέ τό δροσερό νερό, ἐκεῖνο βρῖσκεται στήν καρδιά τοῦ εὐαγγελικοῦ τοπίου. Εἶναι ἡ ἴδια ἡ καρδιά τοῦ τοπίου. Ἕνα πηγάδι γέρικο, προαιώνιο, πού κρατᾷ τή θύμηση τοῦ Ἰακώβ, μέ τά χεῖλια φαγωμένα, βαθουλωμένα γύρω-γύρω ἀπό τά σκονιὰ πού σύρθηκαν στήν πέτρα του. Τό νερό του ἔχει ποτίσει τή Βίβλο, τήν Παλαιά Διαθήκη, μ' αὐτό ξεδιψάσανε πατριάρχες, προφῆτες, κοπάδια, ὅλα τά νομαδικά πλάσματα.

Ἕνας νέος ἄνδρας καί μία νέα γυναῖκα στέκονται μπροστά στή ζώνη τοῦ πηγαδιοῦ. Ἐκεῖνος ἐσταμάτησε, «κεκοπιακός», κουρασμένος ἀπό τήν ὁδοιπορία. Κι ἐκεῖνη ἦρθε ἀπό τό γειτονικό χωριό γιά νά γεμίσει τή στάμνα τῆς. Εἶναι μεσημέρι — ἕνα θερμό μεσημέρι τῆς Ἀνατολῆς.

Ὁ ἄντρας λέει στή γυναῖκα καθῶς ἐγέμιζε τή στάμνα τῆς:

— Δός μου λίγo νερό γιά νά ξεδιψάσω.

Κι ἡ γυναῖκα πού κατάλαβε ἀπό τήν προφορά τήν καταγωγή του, τοῦ ἀπαντᾷ:

— Πῶς ἐσύ, Ἰουδαῖος, ζητᾷς νερό ἀπό μένα τή Σαμαρειτίδα; Ξέρεις πῶς οἱ Ἰουδαῖοι μέ τούς Σαμαρεῖτες δέν τά πάνε καλά.

— Ἄν ἐγνώριζες ποιός εἶναι κείνος πού σοῦ ζητᾷ νερό γιά νά πιεῖ, τῆς ἀποκρίνεται, ἐσύ θά τοῦ ζητούσες νά σοῦ δώσει. Καί θά σοῦ δῖνε τό ζωντανό νερό, πού ἄμα τό πιεῖς δέν πρόκειται πιά νά ξαναδιψάσεις στόν αἰῶνα...

Ἐχρησιμοποίησαμε αὐτό τό γραφικό ἐπεισόδιο τοῦ Εὐαγγελίου, γιατί φανερώνει μέ τόν ἀπλούστερο τρόπο τήν Ἰουδαϊκή προέλευση τοῦ Ἰησοῦ — ὅταν τόν ἱδοῦμε βέβαια μέ τήν «ἐνανθρωπισμένη» μορφή του. Στά μάτια τῆς Σαμαρειτίδος ἦταν Ἰουδαῖος, βέρος Ἰσραηλίτης — τόν ἐξεχώριζε. Τό ἴδιο θέμα, δηλαδή ἡ διαπίστωση τῆς καταγωγῆς του, ἀποτελεῖ ἕνα ἐνδιαφέρον κεφάλαιο ἀπό τό ἀληθινά σημαντικό ἔργο πού ἀφιέρωσε στή σχέση τοῦ Ἰησοῦ μέ τό Ἰσραήλ, ἕνας Ἑβραῖος ἱστορικός καί κριτικός, πού μέσα σέ ἐξακόσιες περίπου σελίδες, ἐκθέτει τίς ἀπόψεις τῆς ράτσας του, ἐπάνω στά κυριότερα σημεῖα τῆς μεγάλης ἀντιδικίας τῆς μέ τό χριστιανισμό. Ὁ Ζύλ Ἰσαάκ.

Ὁ Ἰησοῦς, ὁ Ἰησοῦς τῶν Εὐαγγελίων μέ τήν ἀνθρώπινη ὑπόστασή του, ἦταν Ἰουδαῖος, τονίζει ὁ συγγραφεύς. Καί παραθέτει ἕνα πλήθος ἀποσπάσματα ἀπό τά ἱερά χριστιανικά βιβλία, ἀπό τά Εὐαγγέλια, ἀπό τήν Ἀ-

ποκάλυψη, ἀπό τίς Ἐπιστολές τοῦ Παύλου, ὅπου παρουσιάζεται σάν ἕνα ἱστορικό δεδομένο ἡ ἐβραϊκή του, ἡ Ἰσραηλιτική του καταγωγή. Αὐτό ἄλλωστε δέν ἀμφισβητήθηκε παρά ἀπό ἐλάχιστους ἱστορικούς, πού τόν εἶδαν σάν Γαλιλαῖο, γιά νά ὑποστηρίξουν ὅτι μπορεί νά εἶχε ἄριο αἷμα, μιά πού τή Γαλιλαία τήν κατοικοῦσε ἕνας πολύ ἀνάμικτος πληθυσμός. Ἡ θεωρία ὅμως χαρακτηρίζεται ἀστήρικτη, καί δέν ἐχρησιμοποιήθηκε παρά μόνο ἀπό Γερμανούς στά χρόνια τοῦ Χίτλερ, ἐπειδὴ ἐξυπηρετοῦσε τά ἀντισημιτικά πολιτικά του σχέδια.

Τό ὄνομα Ἰησοῦς εἶναι οὐσιαστικά σημιτικό, παρά τήν ἐλληνική φόρμα του. Μ' αὐτό γίνεται ἡ μεταγραφή στήν ἐλληνική τοῦ ἐβραϊκοῦ ὀνόματος Γιεσοῦα, πού συναντᾶται στούς Ἑβραῖους ἀπό τήν ἐποχή τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ὡς τήν ἄλωση τῆς Ἱερουσαλὴμ ἀπό τόν Τίτο καί τήν καταστροφή τοῦ Ναοῦ. Ὅσο γιά τή γλώσσα πού μιλοῦσε ὁ Χριστός, ἦταν ἡ ἀραμαϊκή, αὐτή πού μιλοῦσαν ὅλοι οἱ Ἑβραῖοι τῆς Παλαιστίνης ἐκεῖνα τά χρόνια. Δέν ἀποκλείεται νά ἐγνώριζε καί τά ἐλληνικά, πού ἦταν τότε πολύ διαδεδομένα στήν Ἀνατολή, πρό πάντων στίς πολιτείες. (Μάλιστα κατά τόν Ντανιέλ Ρόπε, ἀπό τότε πού ἐπραγματοποιήθηκαν οἱ κατακτήσεις τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου κι ἔρριξαν ρίζες τά ἐλληνιστικά βασίλεια, ἡ ἐλληνική γλώσσα ἐγίνετο ἕνα ὄργανο διεθνές ὅπως ἦταν ἄλλοτε ἡ γαλλική γλώσσα). Τά καθολικά κείμενα καί οἱ Παλαιές Διαθήκες τῶν Διαμαρτυρομένων ἔχουν μεταφραστεῖ ἀπό τά ἐλληνικά.

‘Αλλά καί τό ἑλληνικό κείμενο, ὅταν μᾶς δίνει πληρο-
φορίες γιά τόν ‘Ιησοῦ, εἶναι ἐπίσης μιά μετάφραση —
μετάφραση ἀπό τό ἀραμαϊκό στό ἑλληνικό. ‘Ο Ζύλ ‘Ι-
σαάκ, μ’ ὅλο πού βρίσκει πῶς δέν μπορούμε νά παρα-
βάλομε τό ἑλληνικό κείμενο τῶν Εὐαγγελίων μέ τό ἀ-
ραμαϊκό, πιστεύει ὡστόσο ὅτι τό σημιτικό πρωτότυπο,
ἔστω καί στήν ἀραμαϊκή του μορφή, κάνει συχνά αἰσθη-
τό τό ρυθμό του, τόν τόνο του. Τά ἑλληνικά τῶν Εὐαγ-
γελίων εἶναι διαποτισμένα ἀπό σημιτισμούς. “Ενα μάλι-
στα ἀπό τά ἑλληνικά Εὐαγγέλια, κράτησε ὀρισμένα λό-
για τοῦ Χριστοῦ πού εἰπωθήκανε σέ ἀραμαϊκή γλώσσα.
“Ὅπως εἶναι οἱ ἐκφράσεις «‘Ελωϊ, ‘Ελωϊ, λιμά σαβαχθα-
νί» καί ἄλλες.

‘Ο ‘Ιησοῦς δέν ἦταν ἀπλῶς ‘Εβραῖος, ἀλλά καί διατή-
ρησε ὡς τό τέλος τίς πνευματικές σχέσεις του μέ τή
Συναγωγή. “Όταν τόν ἐπίασαν καί ὁ ‘Αρχιερέας τόν
ρῶτησε γιά τοὺς μαθητές του καί γιά τή διδαχή του, ἀ-
ποκρίθη χωρίς τόν πασαμικρότερο ἐνδοιασμό: «‘Εγώ
παρρησία ἐλάλησα τῷ κόσμῳ· ἐγώ πάντοτε ἐδίδαξα ἐν
τῇ συναγωγῇ καί ἐν τῷ ἱερῷ ὅπου πάντοτε οἱ ‘Ιουδαῖοι
συνέρχονται». Προκύπτει ἐπομένως ἀπό τήν ἴδια τήν ἀ-
νάγκη τῶν Εὐαγγελίων ὅτι ὁ ‘Ιησοῦς δέν ἐπαψε νά
κινεῖται μέσα στό θρησκευτικό καί πνευματικό πλαίσιο
τῶν ‘Εβραίων. Τί ζητοῦσε ὅμως μέ τήν οὐσία τῆς διδα-
σκαλίας του; Νά καταργηθεῖ τό Νόμο; Νά κόψει κάθε
σχέση του μέ τόν ‘Ιουδαϊσμό; Αὐτή εἶναι ἡ χριστιανική
ἀποψη: ‘Ο συγγραφέας πού ἀναφέρομε νομίζει ὅτι ἡ ἡ-
θική πρόθεση τοῦ ‘Ιησοῦ δέν ἦταν νά καταλύσει, ἀλλά
νά συμπληρώσει τό Νόμο.

‘Η διασπορά

Εξετάζεται ὕστερα τό ζήτημα τῆς Διασπορᾶς τῶν
‘Εβραίων πού ἡ χριστιανική συνείδηση τήν ἀποδι-
δει στή σταύρωση τοῦ Χριστοῦ, πού μ’ ἄλλα λό-
για τή θεωρεῖ τιμωρία τους. Αὐτό τό ἀντικρούει ὁ Ζύλ
‘Ισαάκ, μέ τό ἐπιχείρημα ὅτι ἡ Διασπορά τῶν ‘Εβραίων
ἔγινε πολλούς αἰῶνες πρὶν ἀπό τή σταύρωση. “Αρχισε
ἀπό τόν 8ο καί τόν 6ο π.Χ. αἰῶνα, μέ τή διαδοχική κατα-
στροφή τῶν δύο ἐβραϊκῶν βασιλείων, τοῦ ‘Ισραήλ ἀπό
τόν ‘Ασσύριο Σαργῶνα καί τοῦ ‘Ιούδα ἀπό τόν Χαλδαῖο
Ναβουχοδονόσορα. Τόν καιρό τῆς κυριαρχίας τοῦ
Πέρση «Μεγάλου Βασιλέα», τῶν ‘Ελληνομακεδόνων
κληρονόμων τοῦ ‘Αλεξάνδρου, τέλος τῆς Ρώμης, ἡ Δια-
σπορά ἐσυνεχίσθη κι ἀπλώθη στόν ἀρχαῖο κόσμο ὁλό-
κληρο, ἀπό τήν ‘Ανατολή πρός τή Δύση. Οἱ ‘Εβραῖοι
τῆς Παλαιστίνης τόν καιρό τοῦ ‘Ιησοῦ ἀποτελοῦσαν
μιά μειονότητα. Οἱ ἄλλοι, πού ὑπολογίζονται σέ τέσσε-
ρα, πέντε ἑκατομμύρια εἶχαν σκορπίσει, καί πολλοί ἀ-
νάμεσά τους, οἱ πιά ἀξιόλογοι γιά τήν οἰκονομική καί
γιά τήν πνευματική τους δράση, ἔμεναν στήν Αἴγυπτο,
ὅπου εἶχαν λησμονήσει τή σημιτική γλώσσα καί μιλοῦ-
σαν ἑλληνικά.

‘Επάνω σ’ αὐτό τό γεγονός ὁ παραπάνω συγγραφέ-
ας στηρίζει τή γνώμη ὅτι δέν μπορούμε νά καταδικά-
σουμε συνολικά τόν ἐβραϊκό λαό γιά ὅ,τι ἔγινε στά ‘Ιε-
ροσόλυμα. ‘Αφοῦ βγαίνει ἀπό τήν ἔρευνα τῆς ἱστορίας
ὅτι τό μεγαλύτερο μέρος τῶν ‘Εβραίων δέν ἐγνώρισε
τόν ‘Ιησοῦ. Μένει ὁ πληθυσμός τῆς Παλαιστίνης. ‘Αλλά
ὁ κόσμος τῆς Παλαιστίνης, ὅπως δείχνουν τά Εὐαγγέ-
λια, βλέπει πάντα τό Ναζωραῖο — ἐκτός ἀπό σπάνιες ἐ-

ξαίρεσεις — μέ τόν μεγαλύτερο ἐνθουσιασμό. Τά πλη-
θη τόν ὑποδέχονται ὅπου περάσει, τόν ἀκοῦνε, τρέ-
χουν μαζί του ὅπου παρουσιάζεται.

Οἱ χριστιανοί ὡστόσο θεωροῦσαν κάτι τό ἀναμφι-
σβήτητο ὅτι ὅλη τήν εὐθύνη γιά τή σταύρωση, γιά τό
μαρτύριο τοῦ Χριστοῦ, τήν ἔχουν οἱ ‘Εβραῖοι. Καί στη-
ρίζουν τή γνώμη τους στά κείμενα. Μέ τήν διαφορά —
παρatreῖ ὁ Ζύλ ‘Ισαάκ — ὅτι αὐτά πού γράφονται στά
κείμενα γενικεύονται στό τέλος. “Ο,τι λέγεται ἐναντίον
τῶν θρησκευτικῶν ἀρχηγῶν καί τῶν Φαρισαίων, παίρ-
νει μιά ἐρμηνεία εὐρύτερη, γιά νά πέσει ἐπάνω σ’ ὅλο
τόν ἐβραϊκό κόσμο. Οἱ ὑπέρτεροι τοῦ Ναοῦ, οἱ πληρω-
μένοι τῆς κληρικῆς ἀριστοκρατίας, τά ὄργανα τῶν ἱ-
σχυρῶν, ὅλα ταυτίζονται μέ τοὺς ‘Ιουδαίους, γιά νά θε-
ωρηθοῦν γενικά οἱ ‘Ιουδαῖοι ὑπεύθυνοι. “Ετσι ἀρχισε
νά ἀποκρυσταλλώνεται μέσα στή συνείδηση τῆς χρι-
στιανικῆς Εὐρώπης ἡ πίστη γιά τό ἐγκλημα τῶν ‘Ε-
βραίων γιά τήν κατάρα τάχα πού βαραίνει στό σύνολο
τῆς ὅλης τῆς ἐβραϊκῆς φυλῆς. ‘Από τό τέλος τοῦ 1ου αἰῶ-
να γίνεται φανερή ἡ διάθεση νά μετατοπισθεῖ τό βάρος
τῆς εὐθύνης ἀπό τοὺς ὅμους τῶν Ρωμαίων στόν ‘Ε-
βραϊκό λαό. Κι ἀπό τότε ὅλο καί φουντώνει τό ἀντισημι-
τικό κίνημα.

Τό εἶδαμε στίς ἡμέρες μας μέ τήν εἰδεχθέστερη, μέ
τήν ἀντιχριστιανικότερη μορφή του. ‘Αλλά εἶδαμε κα-
τόπιν νά λύνεται καί ἡ κατάρα γιά τό ‘Ισραήλ, πού ξα-
νάνιγε κράτος.

*‘Ο Γεώργιος Φτέρης εἶναι λογοτεχνικό ψευδώνυμο τοῦ Γ.
Τσιμπιδάρου (1891-1967). Σπούδασε νομικά. Γνωστός δημο-
σιογράφος (ἐπί χρόνια ἀνταποκριτής στή Ρώμη καί στό Παρί-
σι), χρονολόγος καί λογοτέχνης ἐπὶ 52 συνεχῆ χρόνια. ‘Ι-
δρυτικό μέλος τῆς ‘Εταιρίας ‘Ελλήνων Λογοτεχνῶν τό 1930.*

*Μετά τό θάνατό του ἡ σύζυγός του Ρέα Φτέρη ἐξέδωσε τά
βιβλία του «Πρόσωπα καί Σχήματα», «Μάνη πατρίδα μου»
κ.ά., καθώς καί τό δικό της «Δίπλα στόν ἄντρα μου».*

*Τό ἄρθρο πού ἀναδημοσιεύουμε εἶχε δημοσιευθεῖ στό
«Βῆμα», 13.4.1958.]*

ΕΚΔΟΣΗ «ΜΕΓΓΙΛΑ» ΣΤΑ ΡΟΥΜΑΝΙΚΑ

ΒΟΥΚΟΥΡΕΣΤΙ: “Ενα ἀσυνήτιστο βιβλίο κυκλοφόρησε πρό-
σφατα στό Βουκουρέστι. Πρόκειται γιά τό βιβλίο: «‘Η Κοπέ-
λα ἀπό τά Σοῦσα» καί ἀναφέρεται στήν ἱστορία τοῦ βιβλίου
τῆς ‘Εσθήρ, σέ σύγχρονη Ρουμανική γλώσσα.

Συγγραφέας τοῦ βιβλίου εἶναι ὁ μὴ ‘Εβραῖος κ. Ρ. Ντιάνου,
ὁ ὁποῖος ἐπὶ σειρά ἐτῶν ἀσχολήθηκε μέ ἐρευνες γύρω ἀπό τό
ἱστορικό τῆς Μεγγίλας, συμπεριλαμβανομένων κι ὅλων τῶν
σχετικῶν Ταλμουδικῶν πηγῶν. Τά Ταλμουδικά κείμενα μετα-
φράσθηκαν στή Ρουμανική, εἰδικά πρός διευκόλυνση τοῦ ἐ-
ρευνητικοῦ ἐργοῦ τοῦ κ. Ντιάνου.

Τό βιβλίο θέλει νά μεταδώσει κάποιο πανανθρώπινο νόημα
στό αἶνιγμα τῆς ἐπιβιώσεως τοῦ ‘Εβραϊκοῦ λαοῦ. Παρόμοια
ἐκδοσὴ δέν συναντᾶται σέ καμιά ἄλλη ἀνατολικοευρωπαϊκή
χώρα.

«‘Η Βαβυλωνιακή ἔξοράς», γράφει ὁ κ. Ντιάνου, «σήμανε
κάτι μεγαλύτερο ἀπὸ τό δῶμα ἐνός λαοῦ: σήμανε τή διάδοση
τῆς ἰδέας τοῦ μονοθεϊσμοῦ στόν κόσμο τῆς ‘Ανατολῆς.

«‘Εκεῖ... ἀναπτύχθηκε ἡ ἰδέα τῆς δικαιοσύνης γιά ὅλους
τοὺς ἀνθρώπους, καί ἡ ἐννοια τοῦ μονοθεϊστικοῦ ἀνθρωπι-
σμοῦ πού, ἀργότερα, θά σημάει τήν ἀπελευθέρωση ὅλων
τῶν θεμάτων τῆς ἀποικιοκρατίας».

Ταυτόχρονα, ὁ συγγραφέας παραλληλίζει τήν κατάσταση
στήν τότε Περσική Αὐτοκρατορία τοῦ ‘Αμάν μέ τόν σύγχρονο
ἰμπεριαλισμό.

(«Νιούς Σέρβις» - 20.11.1983)

Ο ΟΙΚΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

בית יוון ΟΙΚΟΣ ΕΛΛΑΔΟΣ HELLENIC HOUSE

הוקם בעזרת ההנהלה היהודית בסלונים
לזכר הסטודנטים היהודיים ביוון
שנסחבו בפחנות הרבה מאד במלחמת העולם השנייה
בזמן שיוון עמ'י יוון

ERECTED BY THE JEWISH COMMUNITY OF THESSALONIQUE
IN MEMORY OF THE GREEK JEWISH STUDENTS SLAIN IN
THE NAZI CONCENTRATION CAMPS DURING WORLD WAR II
DEDICATED TO THE BETTER UNDERSTANDING AND
FRIENDSHIP OF THE PEOPLES OF GREECE AND ISRAEL

ΟΙΚΟΔΟΜΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ ΤΩΝ ΕΒΡΑΙΩΝ
ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΠΟΥ ΣΦΑΓΙΑΣΘΗΚΑΝ
ΣΤΑ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΑ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΩΣ ΤΩΝ NAZI ΚΑΤΑ
ΤΟΝ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ ΚΑΙ ΑΦΙΕΡΩΝΕΤΑΙ
ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΝΟΗΣΕΩΣ ΚΑΙ ΦΙΛΙΑΣ
ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΛΑΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ ΙΣΡΑΗΛ

Μιά δωρεά
της 'Ισραηλιτικής
Κοινότητας Θεσσαλονίκης
στο τμήμα της Σχολής
'Ανθρωπιστικών σπουδών
στο 'Εβραϊκό
Πανεπιστήμιο 'Ιεροσολύμων

Τό 'Εβραϊκό Πανεπιστήμιο της 'Ιερουσαλήμ θα εγκαινιάσει στις 14 Μαρτίου 1984 τόν «Οίκο της 'Ελλάδος», ένα επιβλητικό τετραόροφο κτίριο από άσπρη πέτρα που αποτελεί τμήμα της Σχολής 'Ανθρωπιστικών Σπουδών, στόν χώρο του Πανεπιστημίου στο όρος Σκοπός.

Ο «Οίκος της 'Ελλάδος» που αποτελεί δωρεά της 'Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης, είναι τό Κέντρο 'Ελληνικών καί Κλασσικών Σπουδών του Πανεπιστημίου. Μέσα σ' αυτούς τούς χώρους διδάσκεται ή κληρονομιά της 'Αρχαίας 'Ελλάδος καί έρευνάται, μελετάται καί διαφυλάσσεται από μία σύγχρονη γενιά ανθρώπων του πνεύματος, σ' ένα Πανεπιστήμιο που αναγνωρίζει καί εκτιμά τόν άθάνατο θησαυρό της σκέψης, της τέχνης, του πολιτισμού, της φιλοσοφίας, της γλώσσας, της λογοτεχνίας, της Ιστορίας καί της έπιστήμης της 'Αρχαίας 'Ελλάδος γιά τήν ίδια τήν αξία του αλλά καί γιά τήν προσφορά του στόν κόσμο του σήμερα.

Η 'Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης αφιέρωσε τόν «Οίκο της 'Ελλάδος» στήν μνήμη των 'Ελληνο- 'Εβραίων φοιτητών, που σφαγιάσθηκαν στά ναζιστικά στρατόπεδα συγκεντρώσεως κατά τήν διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, καί στήν προώθηση της κατανόησης καί φιλίας μεταξύ των λαών 'Ελλάδος καί 'Ισραήλ. Η αφιέρωση αυτή είναι γραμμένη σέ τρεις γλώσσες - 'Εβραϊκά, 'Αγγλικά, 'Ελληνικά - σέ μία πλάκα άναρτημένη στήν είσοδο, σέ περίοπτη θέση. Ο «Οίκος της 'Ελλάδος» περιλαμβάνει αίθουσες διαλέξεων καί διδασκαλίας καθώς καί χώρους σεμιναρίων που είναι αφιερωμένοι στις σπουδές αυτές. Ο προθάλαμος έχει κοσμηθεί μέ έντυπια έργα αρχαίας τέχνης ώστε νά περιβάλλονται οι φοιτητές μπαίνοντας ήδη στό κτίριο, από τήν ατμόσφαιρα του αρχαίου κόσμου καί του κάλλους του.

Έξ άλλου στόν ίδιο αυτό χώρο θα έκτεθεί μόνιμα ένα αρχαίο μωσαϊκό που απεικονίζει ένα πουλί μέσα σέ ένα πλαίσιο μέ φύλλα, καί ένα αντίγραφο μιάς εγχάρακτης πέτρας του 1ου αιώ-

να μέ τήν ελληνική έπιγραφή: «'Απαγορεύεται ή είσοδος στόν Ναό».

Στόν «Οίκο της 'Ελλάδος», οι φοιτη-

τές παρακολουθούν τμήματα όπου οι καθηγητές διδάσκουν σήμερα τήν 'Αθηναϊκή Δημοκρατία, τήν Διακυβέρνηση καί Κοινωνία της Κλασσικής 'Αθήνας, τήν Φιλοσοφία καί 'Επιστήμη στόν 'Αρχαίο Κόσμο, τήν «'Οδύσσεια» του 'Ομήρου, 'Αρχαία 'Ελληνική Τραγωδία, 'Ελληνικό Μέτρο, 'Ελληνική Λυρική Ποίηση, τόν «Φαίδωνα» του Πλάτωνα, 'Ελληνική Παλαιογραφία, Βιογραφία στόν 'Αρχαίο Κόσμο, 'Ελληνική Γλώσσα, καί από φέτος ένα διατηματικό σεμινάριο πάνω στόν 'Ιουδαϊσμό καί 'Ελληνισμό». Οι σπουδές των φοιτητών αυτών οδηγούν σέ πτυχίο, μάστερ καί διδακτορικό.

Οι καθηγητές τους είναι διακεκριμένοι έπιστημονες μερικοί των οποίων έχουν σπουδάσει στό 'Εβραϊκό Πανεπιστήμιο καί άλλοι σέ μεγάλα Πανεπιστήμια του έξωτερικού, όλοι άφοσιωμένοι σέ έρευνες πάνω σέ ποικιλία θε-

μάτων των κλασσικών σπουδών.

Ο καθηγητής 'Αβραάμ Βασερστάιν, Διευθυντής του Τμήματος, έρευνά κυρίως τήν αρχαία ελληνική λογοτεχνία, φιλοσοφία καί έπιστήμη, ειδικά δέ τήν 'Ιατρική. 'Επιβλέπει επίσης ώρισμένες έργασίες γιά διδακτορικό, μεταξύ των οποίων μία μέ θέμα: «Σχόλιο πάνω στις Τρωάδες του Εύριπίδη» καί μία άλλη μέ θέμα: «Οικογένεια καί Σπιτικό στό Αίσχύλο Δράμα».

Ο καθηγητής Ζοζέφ Γκάυγκερ μέ τήν έρευνα βιογραφιών της αρχαιότητας καί ειδικά του Πλούταρχου καί του Νέπωνος.

Ο βετεράνος του Τμήματος, Καθηγητής Νατάν Σπήγκελ, μεταξύ των θεμάτων που έρευνά, κάνει μία μελέτη γιά τόν Σωκράτη, τήν ζωή του, τόν χαρακτήρα του καί τήν φιλοσοφική του σημασία.

Άλλα Τμήματα της Σχολής 'Ανθρωπιστικών σπουδών περιλαμβάνουν κλασσικές σπουδές στά προγράμματά τους - καί κυρίως τά τμήματα της Ιστορίας, Ιστορία τέχνης, φιλοσοφίας καί αρχαιολογίας. 'Ορισμένες από τίς διαλέξεις καί τά μαθήματα αυτά, γίνονται στό κτίριο του «Οίκου της 'Ελλάδος».

Τό Τμήμα Κλασσικών Σπουδών στό 'Εβραϊκό Πανεπιστήμιο παίζει πρωτεύοντα ρόλο στήν διάδοση των κλασσικών μεταξύ του καλλιεργημένου κοινού του 'Ισραήλ. Γιά παράδειγμα, τό 1940. 'Ιδρυσε στήν 'Ιερουσαλήμ τόν «ΘΙΑΣΟ», έταιρεία γιά τήν μελέτη των Κλασσικών. Τό Τμήμα επίσης εκδίδει τό δελτίο «ΣΧΟΛΙΑ» που περιέχει δοκίμια πάνω στήν κλασσική μελέτη καί παράδοση καί τήν πολιτιστική τους έπιρροή.

Η μελέτη του 'Ελληνικού πολιτισμού στό 'Εβραϊκό Πανεπιστήμιο έκτείνεται καί πέρα από τόν χώρο του «Οίκου της 'Ελλάδος». Η περιεκτική βιβλιοθήκη, μέ βιβλία, χειρόγραφα καί έντυπα έξυπηρετεί τό τμήμα αυτό της βιβλιοθήκης Κοινωνικών 'Επιστημών του 'Ορους Σκοπός. 'Εκεί, μία πινακίδα τονίζει τό γεγονός, ό,τι τό τμήμα αυτό της βιβλιοθήκης ιδρύθηκε από τήν 'Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης καί συνδέεται μέ τόν «Οίκο της 'Ελλάδος».

עץ חיים היא

Δένδρον ζωής είναι η Τορά...
(Παροιμ. 3:18)